

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ.

Издази два пута месечно

Управни одбор удружења јавних правозаступника у Србији отворио је упис за 1888 годину на орган удружења

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

који ће излазити као и у 1887 години — два пута месечно на два печатана табака најмање.

Редовни и ванредни чланови удружења добијају лист бесплатно као и сва друга књижевна издања друштвена.

За нечланове цене су листу:

у Србији:

годишње	20 динара
за 4 месеца (Јануар-Април, Мај-Август, Септембар-Децембар)	7 "

Ван Србије:

годишње	24 динара у злату или 12 фор. а. вр.
полугодишње	12 " " " " 6 " " "

Претплата шаље се уредништву Бранича — Београд, Краља Милана улица број 1, а може се положити и код дружинских повереника у унутрашњости Србије. Осим тога све поштанске управе у Србији и ван Србије примају претплату.

Ко скупи осам годишњих претилатника, добија лист бесплатно.

Управни одбор умољава све дружинске поверенике, колеге, пријатеље правне и државне науке и српске књижевности, да се потруде скупити што већи број претилатника, те да се обезбеди опстанак једином српском листу за правне и државне науке.

УПРАВНИ ОДБОР

Удружења јавних правозаступника у Србији.

О Т Р Г О В А Ч К И М П О С Л О В И М А

П И Ш Е

Ђорђе Ил. Ђорђевић

проф. тргов. права

Шта је трговачки посао? то је питање од велике важности у трговачком праву, јер за *трговце*, по §. 1. тргов. зак. *сматрају се она лица, којима је трговане, вршење трговачких послова, обично занимање.*

У трговачком законуку нема прописа о томе, шта закон сматра за трговачке послове. О томе налази се пропис у §. 17. устројства трговачког суда. Ово је не само погрешно, но може дати повод рђавом разумевању, што би неко могао узети, да је само са гледишта надлежности трговачког суда, важно знати, да ли је изван посао трговачки или грађански.

У очима економичара, улога је трговине да олакшава циркулацију добара, да производе (природне или прерађене) пружа потрошачима који их троше или употребљавају за нову производњу.

Са правног гледишта, оно што карактерише радњу трговаца то је, што добра и вредности само пролазе кроз њихове руке; они немају намере да над њима задобију дефинитивна права, већ само прелазна, па и сама ова права за њих су споредна, јер њихова је главна намера *спекулирати на пролазу* тих добара или вредности кроз њихове руке. Трговци не прибављају ствари што их потребују да их имају, већ у намери да се користе препродавајући их.

Непрестана циркулација добара и вредности и објашњава, за што је потребна велика брзина при трговачким погодбама, и оправдава за што је за трговце издат наречити законик, јер трговачко законодавство нарочито има за цел да организира ову брзину, а у исто време као допуну тога, већи кредит а и већу сигурност.

Важно је разликовати трговачке послове од нетрговачких послова, што се само оно лице, које се обично бави трго-

увачким пословима, сматра за трговца (види §. 1. трг. зак.), што је за суђење тих послова надлежан трговачки суд (в. §. 16. устројства),¹⁾ и што се тада допуштају докази по трговачком закону (в. §. 75. тргов. зак.), који одобрава доказ са сведоцима и за оне случајеве, за које се тај доказ не прима у грађанском праву.

Напоменули смо, да је у устројству трговачког суда прописано, шта закон сматра за трговачке послове. Овде имамо још да приметимо, да су прописи о томе, шта закон сматра за трговачке послове, опште природе, јер не да се разумети, да је извешан посао, са једног гледишта трговачки посао, а са другог да није. Истина у §. 17. устројства стоји ово: *закон сматра за посао трговачки*, и набраја 7 тачака, али из тога не сме се извести, да сем тих побројаних нема других правила, по којима би се знало, да ли је један посао трговачки посао или није. То би била велика празнина у закону и било би тешко испунити је тумачењем.

Сви су писци мишљења, да начела изложена у §. 17. устројства, која ћемо ниже изложити и објаснити, важе за све случајеве, где је нужно знати, да ли је извесан посао трговачки посао или није.

У науци се разликују две категорије трговачких послова: 1-о *послови*, који су сами по себи трговачки, независно од карактера личности, које предузимају те послове, и 2-о *послови*, који се сматрају за трговачке, према лицу које их предузима.

А. о пословима, који су сами по себи трговачки

Ови се послови помињу у §. 17. устројства.

Једни, сами по себи, немају одсечан карактер, они су грађански или трговачки послови према намери, која им је предходила; то је случај са куповином, продајом, давањем под закуп или под кирију. Други су трговачки сами по себи, као „свако делање или операција банака“ (т. 6. §. 17. устрој-

¹⁾ Док грађанске парнице суде само државне судије, докле трговачке и рнице поред државних судија суде још и изабране судије из реда трговачког.

ства) и меница, јер, ако се мора пазити на намеру купца, не мора се пазити на намеру онога, који меницу потписује.

Покушавало се, да се постави једно опште правило, кога примену садржи пропис §. 17. устројства, т. 3. да се одреди битан карактер трговине, онога што се налази у свима трговачким пословима, и што се само у њима налази. Једни су тврдили, да је *спекулирање* господарећи карактер трговања. Но ово није тачно. Овај знак није разликујући. Истина трговање не да се замислити без спекулирања, али на спекулирање наилазимо и у пословима, који немају ничег трговачког. Тако н. пр. онај који узима под закуп туђу земљу, спекулира на разлику између закупне цене и вредности производа, које ће добити са те земље, као што трговац спекулира на разлици између куповне и продајне цене, а не може се казати, да купац врши трговачки посао, према т. 1. §. 19. устројства, као што ћемо показати на свом месту.

Боље је рећи, да се трговање састоји у *посредовању*. Онај, који предузима трговачке послове, служи као посредник између оних, који хоће да прибаве какву ствар, и оних, који хоће да је продаду.

Али и примена ове идеје по некад одводи тако далеко, да се противи позитивним прописима закона. С тога држимо да греше они, који траже једну формулу, која би обухватила све случајеве предвиђене законом. Један писац, Лабе, врло је уместно приметно, да трговачки послови не налазе своју одредбу у апсолутним условима права и правосудства, већ да су то послови, који се одузимају грађанском праву из разлога практичке потребе, тако, да врло често, дела, која се са рационалног гледишта мало разликују, закон разликује, јер са практичког гледишта није постојао исти разлог потребе, да се уврсте у ред трговачких послова.

Сада прелазимо на разне трговачке послове, који се помињу у §. 17. устројства, и овом приликом изложићемо и друге послове, који се сматрају за трговачке послове и за што.

Први и најважнији трговачки посао јесте *куповина у цели препродаје*.

По §. 17. устројства: *Закон сматра као посао трговачки:*

1. „Сваку куповину ране, есиана, у оште покретних ствари у цели препродаје, било онако као што је узето, било после пошто се преради или у друге вид обрне.“¹⁾

Овај пропис обухвата најважнији и најобичнији трговачки посао, с тога треба да се брижљиво проучи.

Према горњој законској одредби, да се нешто може узети за трговачки посао, треба ово троје: 1-о да постоји *куповина*; 2-о да је предмет куповине *рана, есиан, у оште покретне ствари*; и 3-е да је ова *куповина* учињена у *цели препродаје*, а по трговачком праву, или *давања под кирију*.

1. Закон помиње *куповину* за то, што се ствари најчешће прибављају на тај начин. Но ствари се прибављају не само за неку одређену цену у новцу, т. ј. путем куповине и продаје²⁾, већ и на други начин, кад се једна ствар да за другу ствар, т. ј. путем промене.³⁾ Према томе данас и узима се, да је законодавац имао на уму свако прибављање ствари под *теретним условима* и да се прибављање ствари у цели препродаје путем промене, има сматрати за трговачки посао.⁴⁾

Под теретним условима значи то, да је купац прибавио извесну ствар за новац или за њу дао другу ствар, што је у суштини све једно, пошто је за прибављену ствар дао њену вредност. Али за то, што закон тражи да је прибављена ствар за плату, излази да није трговачки посао, кад неки прибави ствари завештањем, поклоном, па те ствари прода, јер у овом случају не стоји оно што закон тражи: *куповина у цели препродаје*. Но о овоме ћемо ниже више говорити, кад будемо разлагали, да продаја сама по себи, кад јој није предходила куповина, није трговачки посао.

Најзад, овде имамо да приметимо још ово, да није доста да постоји *куповина у цели препродаје*, већ да предмет ку-

¹⁾ Овај наш пропис одговара т. 1. чл. 632 франц. тргов. зак. само што у франц. зак. стоји још и ово: *а и давања под кирију*.

²⁾ По §. 641. грађ. зак. — *продаја и куповина је*, кад се *каква ствар за ену одређену плату у новцу* другозе узгупа.

³⁾ По §. 632. грађ. зак. *промена је* кад се *обећава једна ствар дати за другу*.

⁴⁾ Ст. Вељковић. — Објашњење тргов. зак. стр. 13 и 14. св. I.

повине мора бити покретна ствар, која се може сматрати за *храну, есиаи*.

2. У закону су употребљени изрази: *рана, есиаи*. Било би довољно, да је само употребљена реч *роба*,¹⁾ јер би се онда под тим изразом разумеле све покретне ствари које су предмет трговања. Употребљене речи *рана, есиаи*, а нарочито израз „у опште“, показују, да је законодавац сматрао то као примере за покретне ствари, које нарочито ваља споменути.²⁾ Под речи *храна*, разумеју се само они производи земље, који су дређени на исхрану и издржавање људи и животиња, а под речи „*есиаи*“, у опште прерађене покретне ствари. На против под *робом* разумеју се све покретне ствари, са којима се тргује, као животиње, металне ствари, разне ископине, па и сам новац.

Излишно би било набрајати све ствари, које могу бити предмет трговачких спекулација, од најпростијих предмета, као што је жито, па до најлукезних, као што су дијаманти.

Закон не поставља разлику између телесних и бестелесних ствари.³⁾ Има писаца, који мисле да бестелесне ствари не могу доћи под ову одредбу закона, што закон претпоставља могућност прераде, а ова се не може применити на тражбена права и друге бестелесне ствари. Али и они који деле ово мишљење, признају, да је куповина бестелесних ствари трговачки посао, кад се њоме баве банке и банкарски.⁴⁾

И ово мишљење не може одржати превагу над општим изразом закона. Да је закон имао у виду само телесне ствари, то је могуће, а то је и природно, јер телесне ствари нарочито су предмет трговачких предузећа, али то још не доказује, да је законодавац једино њих имао у виду. Противно мишљење не би било основано. Телесна или бестелесна природа ствари није решавајућа, кад је реч о истом правном послу, који је учињен у истој цели. Исто тако, нема места

1) Овај израз употребљен је у казненом закону §. 387.

2) Ст. Вељковић стр. 12.

3) Види §. 181. грађ. зак. — У немачком тргов. зак. то се изречно каже.

4) По §. 190. грађ. зак. *права* сматрају се за *покретне ствари*, ван ако њису везана за непокретно добро.

У трговачком праву гледати на начине, усвојене за пренашање извесних права, јер те форме не могу изменити унутарњу природу погодбе, и дати јој грађански карактер.

Следствено томе и сматра се за предмет трговачке куповине, право експлоатисати какво изумеће, право печатати и издати какво књижевно дело, трговање са државним рентама, нарочито куповине варошких и жељезничких облигација и т. д. И правосудство усвојило је ово мишљење. Оно признаје куповину јавних ефеката за трговачки посао, кад је та куповина учињена у цели спекулирања. А ако је таква куповина учињена само у цели, да се на уложени новац вуче неки интерес, онда је то грађански посао, јер ту онда није постојала намера спекулирати са купљеним ефектима.

Из изложеног излази, да у т. 1. §. 17. употребљене речи: *храна, есиаи*, имају шири значај, и примењују се на све ствари које могу бити предмет трговачких спекулација.

Ну да ли се могу применити и на *непокретна добра*? нарочито што се зна, да и непокретности могу бити предмет спекулација, као и покретне ствари. Истина, вредност непокретних ствари није тако променљива, као што је случај код покретних ствари, а и пренашање својине није тако лако и брзо, али опет дешавало се, да се врло много спекулирало са куповином и продајом земљишта. Често се дешава, да неко лице купи велики простор земље, у намери да га распрода у мањим комадима, и у пракци она лица, која се обично баве таквим пословима, називају се трговци са непокретним добрима.

Код куповина непокретности налазимо дакле, први и трећи елемент трговачких послова, — куповину у цели пре-продаје. Да ли се ту налази и други, да ли се може рећи, да је предмет ове куповине ствар, која може ући под појам *хране, есиаи*?¹⁾

¹⁾ У француском праву, експлоатација рудника, не сматра се за трговачки, већ за грађански посао.

Има писца и одлука судских, које то допуштају. Разлози су им ови: ништа у основи не разликује спекулирање са непокретностима од спекулирања са покретним стварима, по томе је, веле они, разложно придати им и исти карактер, ако се томе апсолутно не противи текст закона. Ништа не идентифицира својство робе и својство покретности; што су покретне ствари чешће предмет трговачких промета, то није основан разлог да непокретности то никад не могу бити. Трговачки су послови разноврсни, они се мењају са цивилизацијом и временом, с тога не треба сувише ограничавати текст закона, који их предвиђа.¹⁾

Ово мишљење није надвладало, јер није се успело доказати, да у правном језику или у пракци, непокретности могу доћи под појам хране, еспапа, а то је нужно, да би се могао применити пропис закона.

У осталом, у нашем праву о овоме не може бити спора, јер у т. 1. §. 17. изречно стоји: *ране, еспапа, у оште покретних ствари*, — дакле, куповине и препродаје непокретности не могу бити предмет трговачких предузећа.

Разликовање између покретних и непокретних ствари одговара оном, трговачких и грађанских послова, и даје нам идеју о чисто грађанским и трговачким пословима. Само су покретне ствари предмет трговања, док непокретности нису и стоје под прописима грађанског законика.

Но са свим другојачије стоји питање, кад неко купи зграду у намери да је поруши и да отуда добијени материјал препрода, У овом случају спекулирање управљено је на материјал, дакле покретну ствар, и онда је овакво предузеће трговачки посао. Правило је, да се куповина може сматрати за трговачки посао, довољно је ако је купљена ствар за купца покретна ствар, ма да је иначе непокретна. Као што је ку-

¹⁾ Француски судови решили су, да је трговачко друштво оно друштво, које има за целу куповати и продавати земљишта. — На основу тога неки уче да треба разликовати између појединих и обичних куповина земљишта, и да само последње имају трговачки карактер. Но ово је мишљење погрешно. Ако извесан посао није трговачки, онда ни више таквих послова заједно не могу имати другу природу.

повина зграде у цели порушења и препродаје отуда добијеног материјала, трговачки посао, исто је тако трговачки посао, кад неко закупи шуму у цели да исече дрва и иста распрода, јер и овде ја намера управљена на спекулирање са исеченим дрвима, дакле покретним стварима.¹⁾ Али ако би купац у исто време купио и земљиште, онда је куповина грађанска, ма да постоји намера продати материјал и дрва.

Покретано је у науци питање, да ли се може сматрати за трговачки посао, кад предузимач грађевина купи плацеве у цели препродати их, пошто на њима подигне зграде?

Једни доказују да то није трговачки посао, из разлога, што само покретне ствари могу бити предмет трговачких послова. Непокретности нису подесне, као покретне ствари, за брзи и лаки трговачки промет. Што они, који се одају оваким спекулацијама, могу имати добити и на материјалу, то не чини да је ово предузеће трговачки посао, јер они продају озидану — дакле непокретну ствар, а ова не може бити предмет трговачких послова.

Но данас преобладало је, у науци и правосудству противно мишљење, по коме предузимач купује материјал у цели препродаје пошто га изради у облику зграде, према томе врши трговачки посао, јер такво предузеће представља сваки могући трговачки ризик и изглед на добит. Није главно, што је купљени материјал од покретног постао непокретан, услед спајања са земљом, но главно је, што је спекулација поглавито управљена на разлику цене материјала у стању *робе*, увећане вредношћу рада, и цене, која ће се добити препродајом.

Кад предузимач грађевина, који обично подиже грађевине на туђој земљи са својим материјалом, тим самим врши трговачки посао, према одредби т. 7. §. 17. устројства, онда мора имати то својство и онда, кад подиже грађевине на земљишту купљеном у цели препродаје трећему, пошто на

¹⁾ По §. 187. грађ. зак. *трава, дрва, плодови, и све што земља издаје, непокретно је добро, докле се од земље не одвоји...*

всему подигне зграде. У једном и у другом случају, предузимач израђује непокретности, куће. Привремена својина земљишта, за њега је споредно средство, у цели остварења предузећа, које улази у његово обично занимање, чија трговачка природа ван сваке је сумње.¹⁾

Да ли би се могло казати да и закупац, кад узима земље под закуп ради обделавања, у исто време купује производе, које ће добити са закупног добра, у цели препродаје, и да према томе врши трговачке послове? То се не може казати, што је законом земљорадња оглашена за нетрговачки посао. По §. 19. т. 1. устројства, не спадају у надлежност трговачког суда, парнице подигнуте против господара, земљоделца или виноградије због продаје хране или шића, што они обделавањем производе. То што важи за господара, земљоделца, важи и за закупца, јер и он је узео земљу под закуп да исту обрађује, и да добијене плодове са исте продаје, а продаја плодова који се добијају обделавањем земље, по закону није трговачки посао. Ако је код закупца и постојала намера спекулирања, у истини он не продаје оно што је купио, већ продаје оно што је сам произвео. Сопственик кад обрађује своју земљу, не врши трговачки посао, то је исто случај и са закупцем, јер он долази на место сопствениково.

Ово исто важи, ако сопственик или закупац отвори дућан за продају својих производа.

Онај, који сам не обрађује земљу, већ купује храну, или будућу храну која ће тек приспети, тај врши трговачки посао.

Ова правила, која важе за закупца земаља за обрађивање, имају се применити и на оне, који купе право експлоатисати камени мајдан за извесно време, јер су и они закупци извесне врсте. То исто важи за закупца шуме, који спекулира са жиром, који је родио у тој шуми.²⁾

¹⁾ Француски касациони суд решио је: спекулирати са подизањем грађевина, главни је предмет оваквих предузећа, а куповина земљишта споредна ствар.

²⁾ Француски касациони суд једном приликом решио је противно овоме.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Једно предузеће може бити трговачко за једну страну, а за другу грађанско. Тако, винарски трговац кад купује вино од произвођача, врши трговачки посао, док је тај исти посао у погледу произвођача, грађански посао. Ако би дошло до парнице између њих, произвођач би имао да тужи винарског трговца трговачком суду, а, ако произвођач не би хтео да испуни уговор, винарски трговац морао би да га тужи грађанском суду, према т. 1. §. 19. устројства.

Најзад имамо још да приметимо, да задобијање права наплаћивати општинску трошарину, нијачарину, итн. не носи на себи карактер трговачки, што је то за дотичну варош особени начин наплаћивања општинских прихода.

3. *Куповина у цели препродаје.* Ово је трећи елемент трговачког посла. Да би се могло казати да постоји трговачка куповина, треба да је куповина учињена у цели препродати купљену ствар. *Препродаја* треба да је *главна цел* куповине, јер она чини предузеће трговачким. Није трговачки посао куповина предмета у цели чувања или за личну потребу. По т. 2. §. 19. устројства, не спадају у надлежност трговачког суда парнице подигнуте противу трговца за исплату хране, пића или ствари купљених за његову кућевну потребу. Ова куповина неће добити трговачки карактер ни онда, кад би се ствари доцније препродале, било што се за то јавила добра прилика, било што њх више купац не потребује.

Као што се види, при оцени не треба гледати на својство лица које купује, већ на намеру купца да ли купује ствар у цели препродаје или не. Ако купује ствари у цели препродаје, онда је трговачки посао.

Није важно, да ли се купац решио да препрода ствари, као што их је и купио, ђутуре или на мало, да ли ће их оставити у истом стању или хоће да их преради и у други вид обрне. Ово последње закон је предвидео у т. 1. §. 17. и о томе ћемо више говорити, кад будемо говорили о мануфактурском предузећу.

Да се одреди природа куповине, да ли је трговачка или грађанска, мора се бити на чисто са тим, да ли су у тре-

путку куповине постојали услови, које закон тражи за трговачку куповину. Доцнији догађаји не могу изменити природу куповине.

Онај, који је купујући једну ствар, *имао намеру препродати је*, врши трговачки посао, и ова куповина остаје трговачки посао, кад купац у истини неби купљену ствар препродао већ за себе задржао. Обрнуто: онај који купујући какву ствар, *није имао намеру препродати је*, па је доцније препрода, и то са коришћу, не врши трговачки посао. Ово за то, што закон говори о *куповини у цели препродаје*, и тиме не упућује само на два дела, која једно за другим долазе, на куповину коју прати продаја, већ упућује на два дела, од којих, једно дело има друго за узрок. Закон тражи да је куповина учињена у цели препродаје, јер *сама продаја* још није трговачки посао, као што ћемо ниже показати.

Но како да се сазна ова намера?

Она се често јавља без икаквих тешкоћа. Ако трговац купује ствари, које улазе у његову трговину, намера се природно претпоставља. Али, ако је реч о нетрговцу или о трговцу, но који купује ствари које не улазе у његову трговину, онда је већ теже, и има се решити према околностима, природи и количини купљених ствари. Но приликом решавања мора се имати на уму, да се не претпоставља да је каква ствар купљена у цели трговине, већ онај, који то тврди, дужан је доказати, по општим начелима о доказивању. У сумњи сматра се да је посао грађански.

Сада покушаћемо да ближе одредимо смисао закона и да изнесемо: шта је закон имао у виду.

Оно што један посао чини трговачким, није толико намера препродаје сама по себи и једино; колико намера том препродајом постићи користи, јер ако ова намера не постоји, онда нема спекулирања, па ни трговачког посла. Тако су трговачки судови у Француској, у више прилика решили: да мануфактуристе не врше трговачке послове, кад, у интересу својих раденика, купе у велико потребне ствари за потрошак, и исте раденицима продају на мало по цени коштања. Исто

тако, потрошачка друштва, којима је цељ, куповати потребне ствари за храну и давати их својим члановима по јевтинију цену, но што би могли добити на другом месту, не врше трговачке послове, јер овде не постоји намера спекулирати на разлици између куповне и продајне цене, а та је намера битан услов за трговачка предузећа.

Даље, куповина није трговачки посао, ако купљене ствари треба да послуже само за упражњавање каквог позива или вештине, који немају ничег трговачког; или, што на исто излази, кад купљена ствар има се продати као споредност некупљене ствари. И ако су овакове куповине праћене препродајом, онет се мора решити, да то није трговачки посао, пошто *главна цељ* купчева није била препродаја купљених ствари, већ удејствовање пзвесних нетрговачких радња. Н.пр. сопственик винограда купи бурад за вино, које добија од свог винограда; сопственик земаља купи џакове за храну, коју је добио са своје земље, па са вином и храном заједно продаду и бурад и џакове. У овим случајевима, и ако су имали добити и на препродатим бурадима и џаковима, ово није трговачки посао, јер главна цељ сопственика није била, куповина буради и џакова у цељи препродаје, већ да олакшају продају својих производа, а овакове продаје нису трговачке (в. т. 1. §. 19. устројства).

Исто тако, сопственици васпитних завода не врше трговачке послове, кад купују потребне ствари и храну за своје ученике, јер ове куповине нису главан предмет њиховог позива, већ споредан, а главно је, васпитавање ученика. На против, гостионичари, механџије, кафеџије, врше трговачке послове, јер они непосредно спекулирају на препродаји и прерађивању хране и пића, коју су и купили у тој цељи.

Често сопственици или закупци земаља, купују мрша стоку да са њом раде земљу, па кад се стока угоји, они је онда продаду са коришћу. Ови не врше трговачке послове, ако им је главна цељ да са том стоком обрађују земљу. А ако је главна цељ спекулирати на куповини и препродаји

стоке, онда врше трговачке послове, ма да ту стоку хране са храном, коју добијају са своје земље.

Куповина првих материја споредност је за писца, живописца, статуорезца, према томе није трговачки посао, јер главна цел њихових лица. није препродаја хартије, платна, боје, мермера, т. ј. продаја прерађених материја, већ дела, која нису купили, но која су њихов замисао и остварење.

Но догађају се тешкоће при примени ових правила. Има живописца и статуорезца, више или мање чувених, има живописца, о којима се са основом може рећи, да продају са добитком боје које су купили. У подобним случајевима има судија да цени, да ли у датом случају постоји производ ума вештаковог или не постоји. Ако нађе да постоји дело ума вештаковог, решиће да није трговачки посао, а решење гласиће противно за оне молере, за које је још Цицерон казао: да им се плаћа рад а не таленат.

Из изложеног види се, да је лако поставити правило, али да је тешкоћа у примени, и да у сваком случају треба испитивати улогу коју игра купљена ствар и уверити се, да ли је она пре препродаје сматрана за главну или споредну.

Постављено је питање, да ли је трговачки посао куповина оруђа и справа од стране радника, и првих материја од стране рукоделца (или занатлије, т. 1. §. 16. устројства).

Једни уче да није трговачки посао, кад радник купи оруђа и справе потребне за вршење свог позива; јер ова куповина не чини се у цели препродаје, већ радник купује те ствари за своју потребу као и сваки потрошач.

Други уче да је ова куповина трговачки посао, што у цени предмета, које радник изради, фигурише и цена дата за те ствари, т. ј. интерес и отплата капитала употребљеног за њихову набавку.

Ово друго мишљење није основано, јер и ако радник наплаћује уз своју зараду и неки део цене за употребу својих ствари, опет тај део цене споредан је према оној, која му се даје за његов личан рад. Куповина потребних оруђа и

справа од стране раденика не долази под §. 17. устројства. Јер раденик то не купује у цели преродаје.

Са свим је различно са првим материјама које је купио рукоделац и исте продао пошто их је прерадио.

Рукоделац, кад ради на материјама, које је добио од наручиоца, не врши трговачки посао, кад би и он томе додао и неке споредности, н.пр. поставу, дугмад, конце итп.

Ако рукоделац држи дућан, у коме продаје производе свог рада, онда се куповина материја, које је прерадио, сматра за трговачки посао, и он за трговца или занатлију.

Подељена су мишљења о рукоделцу, који ради само по поруџбини. Износе се два разлога: да се може применити текст т. 1. §. 17. други, да не може, што је то просто вршење позива, који закон не сматра за трговачки посао.

Овде се не може поставити апсолутно правило, пошто се у сваком случају има пазити на то, на шта је непосредно управљена спекулација, да ли само на рад или на прераду првих материја, у ком је случају трговачки посао. Прости рукоделци, који раде само по наруџбини, и на добијеној материји од наручиоца, а не купљеној, не могу се уврстити у ред трговаца, јер њихова спекулација није управљена на прераду и продају купљених материја, већ само врше свој позив за плату, а њихов позив закон није огласио за трговачки.

Још у почетку приметили смо, да, и ако закон помиње само куповину, да је опет признато, да се ствари могу прибавити и путем промене а у цели преродаје. Даље, да је у француском законику, изречно прописано, да је трговачки посао не само куповина у цели преродаје, већ и у цели давања под кирију купљених ствари. Истина то није поменуто у нашем §. 17. т. 1., али нема сумње да се и куповина ствари у цели давања под кирију, и по нашем праву сматра за трговачки посао, што и овде постоји преродаја, истина не саме купљене ствари, али преродаја употребе ствари.¹⁾

¹⁾ Како се стране погоде за ствар и цену, одмах је по §. 680. грађ. зак. и употребљене ствари купљене.

Куповина у цели давања под кирију подчињена је истим правилима којима и куповина у цели препродаје, т. 1. она је трговачки посао, наравно ако је ствар покретна. Но и куповина покретних ствари у цели давања под кирију, неће бити трговачки посао, ако су те ствари намењене да буду споредност непокретности. Пример, кад сопственик купи намештај, са истим намести своју кућу, и кућу са намештајем изда под кирију, онда то није трговачки посао.

То исто важи а са истих разлога, кад неко купи стоку, па је, заједно са под закуп датом земљом, преда закупу.

Довде је говорено о куповини у цели препродаје, и видели смо да је трговачки посао, кад је куповина учињена у цели спекулирања на препродаји или давању под кирију купљене ствари.

Сада је на реду да испитамо, да ли сам акт, са којим трговац тежи да оствари жељену корист, да ли *продаја*, сама по себи, има трговачки карактер?

Ако је продају извршио један трговац другом трговцу, онда је то трговачки посао, јер то је погодба између трговца и трговца, коју нарочито има у виду закон у т. 2. §. 17. и т. 1. §. 16. устројства, и огласио за трговачки посао и трговачки суд за надлежан.¹⁾ На против, ови прописи не могу се применити на продају извршену од нетрговца, или и од трговца, али према нетрговцу.

У овом последњем случају, питање је од практичке важности. Продаје извршене од трговца на мало према његовим муштеријама, да ли су трговачке, бар у погледу продавца, јер продаја нема ничег трговачког у погледу купца, и да ли ови могу тужити продавца трговачком суду?

И ако о томе ћути закон, данас је у опште усвојено, да би тешко било објаснити, за што би куповина била трговачки посао, кад не би била продаја, услед које је купо-

¹⁾ По §. 17. устр. закон сматра за посао трговачки: 2. Сваки уговор или поравнање између трговца и трговца, осим ако се докаже да то није учињено због трговине. — По §. 16. трговачки суд судиће: 1. О свима парницама односењим се на уговоре и поравнање због трговине између трговца, занатлија и банкара.

вина и учињена. Оба акта, задахнута истом намером, треба да имају исти карактер, кад се један другим објашњава. То је била и мисао, законодавчева, мисао, коју нам открива т. 1. §. 19. устројства, по којој продаја носи на себи грађански карактер, кад су предмет продаје ствари, које нису купљене. Овај пропис оправдан је, јер се ове продаје не могу упоредити са онима које врши трговац.

Продаја је трговачка у колико је последица једног акта трговачке спекулације, у колико је продавац извршио акт посредовања. Пример: кад писац прода своје дело издавачу, то није трговачки посао, јер писац продаје оно што је сам створио; а трговачки је посао, кад издавач прода то своје право другоме, јер он продаје оно што је купио.

Ову идеју усвојио је законодавац у §. 19. по коме: *„Не спада у надлежност трговачког суда: 1. парнице подигнуте против господара, земљоделца, или винограције због продаје ране или шифа, што они обдежавањем производе.“* — Као што се види, закон је огласио да земљорадња није трговачки посао. Да ли је ово основано?

Земљорадња је мануфактурско предузеће са производима земље, — вели Сеј; земља је пространа машина, којом се служи човек, за производњу својих усева. За што, онда, разликовати примену ове машине од сваке друге машине? Зар се данас земљорадња не приближује све више и више средствима, којима се служи и индустрија? Обрађивање земље потребује иста оруђа, исте капитале као и ма какво мануфактурско предузеће; за што давати разне карактере подобним предузећима?

Ова посматрања могу бити основана са рационалног и економског гледишта. Али и наше законодавство не сматра да је земљорадник посредник, већ да он непосредно добија од природе оно што продаје, дакле да он ништа не препродаје.

Генерализирајући ову одредбу, писци су мишљења, да трговачки карактер немају ни она предузећа, која се ограничавају само на томе, да даду већу вредност земаљским или природним производима. Тако су француски судови решили,

да не врше трговачке послове: сопственик кад експлоатише свој рудник, или камени мајдан; друштва која су добила од државе право да експлоатишу минералне воде. Једно друштво таково, поред тога подигло је и хотеле и исте експлоатисало, па је суд решио да ни то друштво није трговачко, пошто је држање хотела споредна радња. Даље, не врши трговачки посао закунац риболова, кад продаје сам или преко својих посредника уловљену рибу, итд.

Горње начело није тешко применити, кад сопственик продаје производе онако, како их добија из природе (земље). Али сопственици често те производе подчињавају већој или мањој преради. Да ли тада не долази под одредбу т. 1. §. 17. који говори о мануфактурском предузећу „о преради или обрађају у други вид“.

Ово је питање деликатно а и правосудство није сагласно у својим одлукама. Треба разликовати главни или споредни карактер индустријске експлоатације и у погледу на експлоатацију земље. Ако је прерада само средство да се да већа вредност производима природе нпр. жито се смеље у брашно, из маслина цеди се зејтин, од комине пече ракија, итн. онда експлоатација задржава грађански карактер. Ако је, на против, спекулација главно управљена на прераду производа природе, и ако ови имају само споредну вредност у погледу на резултате фабрикације, онда је то мануфактурско предузеће, дакле трговачки посао.

Као што се види, општа идеја не изазива противности, већ се води препирка само о извесним поставкама. Француски судови решили су, да не врши трговачки посао сопственик који дестилише своја вина или своју црвену рену; или који фабрицира цемент и гипс из материјала, који ваде из своје земље. Суд у Дуе (Douai) решио је, да је трговачки посао фабрикација шећера из рене, ма да је сопственик фабрике рену добијао са своје земље, јер фабрикација шећера главни је предмет експлоатације. Француски Касациони Суд на против решио је, да друштво, које је фабрицирало шећер из производа које добија са своје земље, није трговачко, и

ако је узгред фабрицирало шећер и од производа које је докупљивало са суседних земаља.

Ово је што смо имали да кажемо о најважнијем трговачком послу, који се први помиње у §. 17. устројства.

Други је по реду: *Сваки уговор или поравнање између трговца и трговца, осим ако се докаже да уговор или поравнање није због трговине укинуто* (т. 2. §. 17.).

Ми смо у почетку казали, како се у науци разликују две категорије трговачких послова, па како овај посао долази у другу категорију, у послове који се сматрају за трговачке према лицу које их предузима, то ћемо о овом послу говорити, кад пређемо на другу категорију трговачких послова.

(Наставиће се)

О УРЕЂЕЊУ СУДОВА У СРБИЈИ

РЕФЕРАТ

П. Ј. САВИЋА

секретара министарства правде

II

Услови за звање судијско, права и дужности судија

Прелазећи на питање о праву и дужностима судија и о условима за судијско звање, имамо пре свега да учинимо разлику између две главне црте у праву судијскоме, а на име: разлику између *независности у суђењу* и *независности у личном положају судија*.

Независност у суђењу ушла је као основно начело и у старо и новије законодавство наше. У Душановом законнику налазимо ово: „Аште пише книгу царство ми до срчбе или по љубви или по милости за њекога, а онази книга разора законик не по правдје и по закону како пише законик, судије тузи книгу да не вјерују, токмо да суде и врше како је по правдје.“ (члан 5.) — „Веаке судије да суде по за-

конику право, како пише у законнику, а да не суде по страху царства ми.“ — члан 23.1)

У уставу од 1835 године стајало је ово: „Судија не зависи у изрицању своје пресуде ни од кога у Србији, до од законика српског; никаква, ни већа, ни мања, власт у Србији не има права одвратити га од тога, или заповедити му да другчије суди, него што му закони претписују. Тому треба и да се закуне при наименовању.“ (чл. 80.)

У уредби од 11 Новембра 1833 год. (зб. 30 стр. 134), међу прописима о дужностима исправничества и чиновника у њему налазећих се, тачка 5 гласила је овако: „Сваки член дужан је мњеније своје свободно и без икаквог ограничења давати.“

Члан 44 устава од 1833 год. садржаваше ову одредбу: „Никакав чиновник књажевства, грађански или војени, виши или нижи, не може мешати се у дјела претпоменута три суда (а ово су била примирителни, првостепени и апелациони), но они само могу бити позвани за извршеније њихи пресуда.“

У закону о чиновницима грађ. реда, код дужности и права чиновника, налази се у § 12 за судије овакав изузетак: „Но судијама се не може никакав налог издати у томе, како ће дело решити или пресудити.“ А по § 109 казн. законика, ако би судија по чести суђења, по препоруци чијој, па ма и веће своје власти, противно закону решио и пресудио какво дело, он долази под казну заточења до пет година.

Најзад и у садашњем уставу читамо у члану 109 поред одредбе, да се правда изриче у име Владаноца, још и ово: „При изрицању правде судови су независни и не стоје ни под каквом влашћу осим закона.“

Независност у суђењу одржала се у нашем законодавству, као што видимо стално и непромењиво.

Али независност у личном положају судија, као нужна гаранција за независност у изрицању правде, није се у нашем законодавству одржавала на тако сталан и прецизан начин.

1) Законик Стефана Душана, дара српског, 1349 и 1354, издао и објаснио Стојан Новаковић, у Београду, 1870.

Ми ћемо се доцније вратити на питање о независности судија; а сада да видимо најпре, какви су се услови изискивали за судијско звање.

О једноме услову, а то је о годинама старости за ово звање, и старије и новије законодавство, изузимајући устав од 1838 год., остало је сагласно и стално. Тако за звање судије првостепеног суда изискивало се и пре, а и сада се изискује минимум 25 година, а за судије виших судова минимум 30 година. Само устав од 1838 год. беше условљавао за судије првостепене најмање 30 а за веће 35 година.

Остали услови мењали су се према развоју образованости и јавне наставе у земљи. Тако:

Уредба од 1836 год. (зб. 30 стр. 143) тражаше ово: „членови исправничества ваља да су људи остроумни, честни, и осим овога правдољубиви, и ако је могуће писмени.“

Уредба о уређењу судова од 26 Јан. 1840 (зб. 1 стр. 182) за звање судијско даваше првенство онима, „који буду већ у судовима служили и годинама и службом постепеном старешинство имали, и покрај способности, како тачношћу отпављања дужности, тако и заслугама одликовали се“.

Закон о устројству судова од 20 Фебруара 1865 године тражаше ове услове: *за првостепене судије*, српско поданство, 25 год. старости, свршене редовно правне науке у Србији или на страни, или у место овога потоњег, минимум 5 година службе у судској струци; *за апелационе судије*, српско поданство, 30 год. старости, редовно свршене правне науке, или, у место овога, пет година судијске службе; *за касационе судије* као и за апелационе, с том разликом, што се у место правних наука тражи најмање седам година службе у звању судије.

Као што видимо, по ранијим уредбама, могао је бити судија и онај, који је неписмен; и доиста су такве судије у нашим судовима, у прво време, већином и биле. У колико се сећам, последњи од неписмених наших судија стављен је у пензију 1862 или 1863 год. Да се случајно затекао који од неписмених судија и даље у служби, не би му ништа сме-

тао закон од 1865 год. да остане у звању судије, само ако је извесан број година у томе звању провео. Шта више не би сметало, ни да под садашњим законом о судијама, по закључном члану 47, остане и даље у томе звању, пошто ни закон од 1865 ни овај садашњи нису искључили неписмене судије из права на даље вршење тога звања, паравно за то, што већ у то време није више ни једнога неписменог било у овоме звању.

Садашњи закон о судијама изискује далеко теже услове за судијско звање, него ли што то тражаше пређашње законодавство.

За *првостепене судије* тражи: српско поданство, најмање 25 год. старости, и редовно свршене правне науке; а за *председнике првостепених судова*, још и то, да су провели најмање пет година у судској струци, као указни чиновници, или да су за толико година радили правозаступничке послове као јавни правозаступници, или да су служили пет година као професори правног факултета у великој школи!

За *судије апелаци. суда* тражи: поред поданства, 30 година старости и редовно свршених правних наука, још и то: да су пет година били судије, или професори права у великој школи, или да су били министри правде, или начелници министарства правде, или су седам година као јавни правозаступници радили правозаступничке послове.

За *председнике апелационог и касационог суда и чланове касаци. суда*, поред поданства, 30 год старости и редовно свршених правних наука, тражи још: да су служили као судије или професори права седам година; или да су били министри правде, или начелници министарства правде, или да су десет година као јавни правозаступници радили правозаступничке послове.

Сем ових специјалних услова, само за звање судије положених, имају још општи услови, које је законодавство положило за пријем у службу свију у опште чиновника државника, и којима су такође и судије потчињени.

Тако, при постављању на какво звање у државној служби има се пазити на *одлично владање*, способност и прибављена нужна знања. И не могу се поставити у државну службу они, који су под туторством или старатељством, који су изгубили грађанску част, и који се одају страстима јавнога блуда, пијанчења, картања итп. (§§ 3 и 4 зак. о чиновницима грађ. реда и чл. 5 закона о судијама). Ови потоњи услови прате сваког у опште чиновника па и судију целог његовог века у служби. „Владање чиновника у служби и ван службе, и поступање спрема млађих и старијих, мора бити (вели § 11 зак. о чинов.) одлично, изображеног човека и чиновника достојно.“ Значајно је, како се и старо законодавство наше брижљиво, и тако рећи очински, старало, да сачува чистоту судијскога карактера од сваке рђаве сенке. У једној старој уредби од 1836 године читамо ово: „Членовима исправничества забрањено је под казнију лишенија свог званца на сокацима, или код своји кућа од људи тужбе примати, и самовласно судити им, или од кога мита узимати. Член по самоме имену својему ваља да зна, да није суд, него само једна част суда, која без осталих части никому не може судити; по тому дакле ваља му сваког оног, који би му се на сокаку, или код куће на што потужио, у суд упутити, и протолковати му разлику између суда и једног члена његовог. . . . У прочем судији није слободно по мејанама ићи, и тамо сједити, пити и увесељавати се.“¹

У другој једној уредби од 24 Фебруара 1839 год. налазимо између осталог и ове прописе о дужности судија:

„Сваки судија ваља да буде слободан од сваког пристрастија и користољубија, и представљену му парницу, или кривицу, само по чистој совјести и внутрењем увјеренију свом рјешити, док се о том закони не издаду.

„Ваља такође слободан да буде и од страсти, т. ј. да нит је пријатељством или мрзостију, нити пак страом или

намерењем коме допасти се, а особито среброљубијем као највећим правде непријатељем, повести се даде.

„Дужан је бити умјерен, сирјеч да строгост правосудија с благошћу својом умекша, и ублажи тако, да и онај парничар, који парницу изгуби, или кривац, који се осуди, и сам увјери се, да је он парницу изгубио, или на казну осуђен, само једним правосудијем.

„Све то чинити мора из правог и нелицемјерног срца, будући да судија, који је каку пресуду више из мрзости, него из тежења правосудија изрекао, кромје закономј земаљској власти, ако се увати, такође и совјести својој одговарати ће имати.

„Да би судија званије своје тим извјестнице одиравао, надлежи му чешће на заклетву опоменути се, коју је ступлењем у то положити морао.“¹⁾

Тражећи чист и чврст карактер од судије, старо законодавство давало му је и нека јемства за његову независност.

„Никакав член суда, (вели тачка 42 устава од 1838 г.), не може бити сбачен под предложенијем, да је он изступио из својих дужности, пре него што ствар буде доказана у правосудију по уредбама.“

Тачка 55 истог устава гласи онет: „Људи од закона, имајући званија судејска, неће моћи нигда променути службу, ни долучити мјеста другкуда, кромје у судовима, и бит ће дужни занимати се искључително у свом усавршенствованију у части судејској.“

У уредби о уређењу судова од 26 Јануара 1840 год. налазимо ово:

„Предсједатељ и членови судова законим путем и начином постављени, као и остали званичници, неће се моћи званија свога лишити, без редовног исељдованија и пресуде судејске, због учињени и доказани преступлења; које ће се исељдованије само по предварителном налогу и унутствованију

¹⁾ Рјечник закона, уредаба, и пр. и пр., у књажеству Србији, 1856, стр. 474.

поштитељства правосудија, којему припада жалбе против судија примати и к решењу упућивати, предузимати моћи.⁴¹⁾

Но не само то, већ по закону о чиновницима грађ. реда од 24 Марта 1861 год. (зб. 14 стр. 38) § 40, над судијама се није могла ни казна одузимања плате административним путем изрицати.

Кад се узме, да судије нису могле бити лишене звања, нити смакнуте на ниже звање, ни одузећем плате кажњене, док осуда о томе не пређе готово све постепене судове, онда доиста морамо се с хвалом одазвати тадашњем нашем законодавству на пажњу, коју је поклањало судијском реду. Такав је дух законодавства био до године 1864; а доцније законодавство задахнуто је било другим духом према судијама.

Закон о чиновницима грађанског реда од 15 Фебруара 1864 год., у погледу кажњења за иступе у дужности и ван ове, изравнао је судије са осталим чиновницима, и подвргао их суђењу дисциплинарноме и казнама дисциплинарним. По овоме закону судију је могао да казни председник суда писменим укором и одузимањем плате до 15 дана; а како овим казнама тако и одузимањем плате до три месеца могао је и председнике и судије да казни министар правде. Највећу дисциплинарну казну, отпуштање из службе, изрицао је дисциплинарни суд, кога смо састав раније, у I делу овога реферата, прегледали.

За злочине и преступе у званичној дужности дават је судија под редовни суд онако исто као и обичан чиновник; и ако би редовним судом из недостатка доказа ослобођен био, могла га је влада по своме нахођењу дати још и дисциплинарном суду, да овај реши, да ли ће се у служби задржати или отпустити. И за подмитљивост, где би се увидело, да и по казненом закону највећа казна може бити лишење службе, дават је судија дисциплинарном суду на суђење. Један једини изузетак учињен је § 63 овога закона, у томе, што за злочине и преступе учињене у суђењу, и то само у три случаја, кад по чести суђења по препоруци чијој противно за-

1) Збор. 1, стр. 183.

кону реши и пресуди какво дело — § 109, — кад неће да суди — § 120 — и кад се при саслушавању, ислеђивању или решавању, намерно или из нехата учини повиним какве неправде — § 127, — судија се није могао никад подчињавати суђењу дисциплинарног суда, него је потпадао под суђење редовних судова. За остале дакле кривице у дужности по казненоме законик у кажњиве, судија је био у истом положају као и други чиновник.

Старо законодавство, као што смо видели, даваше чиновницима у опште па и судијама јаче гаранције за звање, него доцније законодавство. Ни један чиновник не могаше бити збачен са звања без пресуде редовних судова, до закона о чиновницима од 1864 год., а по овоме закону може путем административног суђења. Што је законодавство од 1864 год. одузело административним чиновницима правне гаранције на звање, које им даваше дотадашње законодавство, то се даје ласно разумети; али за што није судије одвојило у томе погледу од управних чиновника, то је тешко погодити. Оно је могло држати, да је штетно за државну службу, кад би влада међу својим органима и такве трпшти морала, који не само не потпомажу њезине намере и наредбе, него само о томе мисле и раде, како ће овима што више противника спремити; оно је могло, и то с правом сматрати, да систематичка опозиција чиновника противу владе ствара земљиште нереду и растројству државном; и да ни једног чиновника, који врбује непријатеље владиним мислима, влада не може и не треба да трпи. Законодавство је могло налазити, да је за ауторитет и рад управе штетно, кад би ова са својим чиновницима парницу пред судовима морала водити, па изгубив парницу, принуђена била, да ипак свога парничара и даље у служби трпи; и да за интересе државне службе нема довољно гаранције, ако обични, редовни судови, свагда решавати морају, да ли ће у служби остати чиновник, коме влада не може и даље да повери послове државне. Ови, и овима слични погледи, могли су доиста да руководе законодавство, да обиђе тешке форме процедуре пред обичним су-

довима, и да потражи за чиновнике такав суд, који је у стању да измери и одечи сву политичку важност управних послова и њихов уплив на државну службу.

Што је законодавство за суђење чиновницима одступило од редовне процедуре и редовнога судства, и завело особени дисциплинарни суд, то се, дакле, даје правдати са интересима државне службе само у погледу на административне чиновнике, али не и за судије.

Природа судијске службе битно се разликује од службе других чиновника. Докле ови други имају да врше послове по законима и наредбама претностављених им власти, дотле судије при изрицању правде не стоје ни под којом влашћу осим закона; морају непрестано пред очима да имају само законе, да по њима суде независно и самостално, без обзира на личности, којима суде, и на последице својега суђења. Судије, ми смо то казали на другом месту, нису људи какве личности, или какве странке, него су слуге закона и земље.

Да би се имало јемства, да ће судије у изрицању правде бити самосталне и независне, неизбежно је потребно, да оне имају довољно јаке правне гаранције за своје звање и лични положај у њему. Под законодавством од 1864 год., као што смо видели, ове гаранције биле су врло слабе и готово никакве. Једина гаранција могла је судијама још бити у доброј вољи владиној; али и ова гаранција, као и све у опште гаранције, које само од воље личности зависе, била је нестална.

Ја знам неке наше образоване чиновнике и признате правничке капацитете, који су такође мењали своје споствено гледиште у питању о судијској независности. На прилику док су били на судијској столици, прекрасно су умели да развијају и усмено и путем штампе идеје и начела потпуне судијске независности и сталности, а кад су дошли на фотел министра правде, радили су по старом као и њихови претходници, и пунили указе са премештајем судија по потреби службе. Да ли је то свуда и према сваком премештеном судији било право или не, није место овде да расправљамо;

довољно је да се види, како је судијска сталност зависила често пута од воље овог или оног министра. А по себи се разуме, да је то веома утицало на судијну самосталност и независност у суђењу. И старо и ново законодавство непрестанце и без измене одржава начело независности судова у изрицању правде; али то није доста. Треба и органи, који изричу правду, да су независни у своме личном опстанку у звању. Независност судска и независност судијска два су разна појма, као што смо то раније напоменули. Сви досадањи законодавци наши казали су судији, истина сваки другим речима, али у самој ствари ово: „Као орган за изрицање правде по закону, ти си непристрастан као и сам закон. Буди такав за судским столом, па се не бој од страха ни онда, када би влада земаљска из своје сопствене заблуде, или заведена упливима, који је тренутно окружавају, заповедала да погрешиш против своје дужности, нити се поводи за својим надама и онда, када ти она или ма ко други даје обећање и маме те, да учиниш нешто, што је противно твојој дужности.“ Законодавци су то све лепо и прекрасно казали судији; али законодавци треба у исто време да воде рачуна о судији, као човеку, који је подложен слабостима, којима је више пута тешко одупрети се. Судија је могао са основом да одговори законодавцу: „Ти од мене тражиш нешто, што је надчовечно, а ја сам слаб као и остали људи; ако хоћеш да будем непристрастан и независан у изрицању правде, помози мојој савести: ослободи ме од страха и наде, осигурај ми моју судијску столицу, докле се год неби доказало, да сам постао издајник дужности, које ми налажеш.“

Законодавство, које прокламује само независност у изрицању правде, а не ограђује органе за изрицање правде правним гаранцијама у њиховом личном опстанку и положају у звању, — не може се похвалити, да је бог зна шта учинило за обезбеђење правде у земљи. Потпуна независност судија, то је гаранција за савесно изрицање правде.

Наше законодавство дуго се устезало, да ову независност судијама призна и ујамчи.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Кад су пре дванаест година од стране народног претставништва потражене озбиљне реформе казнене процедуре, у смислу јаче личне и домаће безбедности грађана, онда се први пут у законодавном телу чула озбиљна реч о независности судијској, као једном од најважнијих услова за тражену безбедност. Но у то време, та реч нити је довољно потпомогнута од стране народног претставништва, нити је свесердно прихваћена од стране тадашње владе, ма да је члан законодавног тела, који ју је изустео, био владин посланик, и човек, који је из ранијег времена, као публициста показао, да је ватрен борац за политичке слободе и њихове гаранције. И тако је питање о независности судија, као једна од најважнијих гаранција за грађанске слободе, остало нерешено. Борба у штампи око политичких слобода, продужила се међутим, и изазвала груписање разних политичких партија, које су почеле да истичу јавно и своје програме. У програму једне од политичких тадашњих партија, читали смо између осталих тачака једну, која је обећавала независност судија. Тако, дакле, питање то једва је једном узето у озбиљно претресање. И доиста, кад је та партија 1880 год. дошла на владу, видимо, међу првим предлозима владиним народној скупштини, и предлог закона о судијама. Законодавству од 1881 године има се захвалити на решењу закона о судијама, који смо напред спомињали, и којим су судијама први пут потпуно гарантована права на независност и сталност у звању. Начелне одредбе у овом погледу прецизно су изложене у члану 9, који гласи:

„Судије су у својим звањима стални.

„Судија не може изгубити своје судско звање и с њим скопчане користи, без пресуде редовних судова, или по прописима овога закона.

„Судија не може бити стављен у цензију, осим случаја, које овај закон прописује.

„Судија не може бити ни по потреби службе, а ни са унапређењем премештен против његове воље, било у истом звању или на какву другу судску или управну службу.“

Ми не можемо унапред прорећи судбину овог закону; али можемо га још сада анализирати и оценити његов утицај на правосудство наше.

Да од вредности судијне зависи доброта правде и лековито дејство закона, о томе нема сумње. Судија треба: да знаде и текстове закона и људе, да је учен и разуман, да су му испитивања дубока а дух правичан; он, једном реч, треба да је способан за изналазак истине, и куражан у изрицању правде. Свака његова пресуда доноси једноме радост а другоме жалост; али то њега не треба ни мало да потреса; он треба да је неутралан и независан; и ако он при суђењу не буде имао у виду ништа друго, до само оно што је право, без призрења на личности, онда је он истински независан.

Два су, дакле, својства неизбежно нужна за судију: интелигентност и независност. Од начина избора и наименовања судија зависе успешна средства, да се ова својства заиста пронађу и открију.

Писаоци, који су овај предмет развијали и претресали, у главноме деле се на двоје: једни се заузимају за карактер, а други за просвећеност духа код судијског занимања. Једнима је идеал судија, који је провео век у томе занимању, и који не мора за то бог зна како да се спрема и сувише брине, него само да је скроман, и да има нарави и врлине очинске; а други хоће да виде у њему адвоката најбољег у својем реду, који ће ставити на службу правди искуство и чувено, добро име својега живота.

Законодавство, које би учинило, да у службу судства уђу оба ова разна елемента, као једнако корисна за његов састав, — учинило би нешто дивно.

А како је наше законодавство уредило: услове за пријем у судијско звање, начин бирања и наименовања, одговорности, плату и унапређење судија?

(Наставиће се.)

О БЕЛЕЖЕЊУ СУДСКИХ ОСУДА КРИВИЧНИХ

НАПИСАО

Миленко М. Ђујовић

У законима свију земаља има често много наређења, која се у пракци или врло лабаво, или никако не примењују. Често опет остварење многих законских наређења зависи од онога, што се доцније, за извршење закона, административним путем нареди. Административне власти не могу, истина, да допуњују законе, али оне су увек дужне да се старају за тачну и правилну примену закона. С тога је и примена извесних законских наређења врло често онаква, какве је мере за то административна власт предузела и каква је правила она у томе погледу прописала.

Ја би желео да привучем пажњу читалаца овога часописа на неколико врло значајних наређења нашег казненог закона, и да заједнички разгледамо, да ли је примена тих наређења увек осигурана, какве се незгоде због њиховог неостварења јављају, и шта би се могло учинити па да се њихово остварење увек ујемчи.

* * *

У глави V о олакшавајућим и отежавајућим околностима, § 65 казненог закона, пошто је напред изрекао начело, да је злочинство или преступљење веће или мање, према томе ако има отежавајућих околности, у засебној једној тачци вели: „За особито отежавајуће околности сматраће се ако је кривац за друго злочинство или преступљење већ био кажњен.“

У глави VII о поврату, а у § 71 казн. закона, вели се, да ће се изрећи строжија казна у случају поврата у злочинствима или преступљењима, и то тако, да суд може кривца осудити не само на највише што му закон за његово дело доноси, него му ту казну може увеличати са још једном њеном половином.

Нико не сумња у умесност оваквих наређења. Давно је већ постало очигледно, да је и право и целисходно, да казна буде снажнија и што је могуће осетнија за онога, ксји је већ раније грешио, но за онога, коме се суди прва погрешка.

Закон одваја оне који су раније учинили неко кривично дело, па после учине друго ново кривично дело, — особито отежавна околност, од оних који два или више пута учине кривично дело истога рода — поврат. У оба случаја закон изриче повећање казне. За нас овде није од значаја ова разлика. Из споменутих наређења ми изводимо ово: кад се пред судом налази кривац, који је раније био осуђен за неко кривично дело, судија има да примењује тежу казну, но кад је пред њим кривац који је први пут погрешно.

Да видимо сада, да ли је учињено све што треба па да примена овога наређења увек буде могућа; да ли има сигурна начина код нас да се дозна је ли неко био раније осуђен? У закону не налазимо ни једно наређење, које би упућивало где и како да се то сазна. Све што у том погледу налазимо, то је, да ће суд кад пресуда извршна постане, осуђеног спровести полицијској власти и послати пресуду на извршење (§ 286 казн. пост.).

Једну само административну наредбу налазимо, но и тој је цел, не да осигура сазнавање о ранијем животу кривчевом, већ та је наредба донесена у цели прибирања грађе за судску статистику. То је наредба да окружни судови воде списак кривичних предмета. Правила како ће се ови спискови, како за кривичне тако и за грађанске предмете водити, издата су први пут циркуларом од 20 Фебруара 1864 год. АБр. 881. Доцније су мењата; а 23 Фебруара 1853 г. АБр. 553 први пут су послати формулари по којима се судови у томе управљати имају. Ови су формулари доцније мењати, проширивани, и сада наши судови имају врло лепе формуларе за бележење судске статистике. На жалост судови необраћају статистици својих послова онаку пажњу, коју она заслужује, а ни министарство правде не стара се да се прибирање статистичке грађе код судова уредно и правилно врши.

Но као што споменух кривични списак од значаја је само за криминалну статистику. Он не може послужити увек за сазнавање ранијег живота некога кривца.

Кад суд упути кривца полицијској власти, ова га одмах шиље даље, у казни завод. Кривац пробави тамо док га не пусте, а код нас врло често док не побегне. Док је на робији зна се за њега, али кад отуд изиђе постепено се заборава да је он био осуђен, и врло често се то сасвим заборава. Ово особито бива са онима, који после издржане казне не оду својој кући, где их сва околина зна, већ оду на другу страну, где их нико не зна. Слабо ко води о њима рачуна, и зато они често могу да иду куд хоће. Управа казног завода, кад их пушта да им пасош за њихово место рођења, али где ће они да иду то врло често бива њихова лична ствар.

Шта више и они који су пуштени са робије али имају у слободи да издржавају за извесно време полицијски надзор, врло често овој казни избегавају. Наша је полиција претрпана множином не полицијских послова, тако да јој дошта остаје врло мало времена за чисто полицијске послове. За то она и не може о свему да води онакву бригу какву би требало водити. За то се и о извршењу полицијског надзора врло често старају кметови, а поред ових, сасвим безбрижно могу „надзиравати“ да шетају и дању и ноћу куд хоће и да раде шта хоће.

У прилог овога да наведем још и то, да кривац, ако оде мало даље од своје куће може да промени име, и тада он избегне сваку контролу.

За то је врло често могуће да се при извићању кривице некога лица, не зна да је оно раније било осуђено, па тако и наређења законска о отежавним околностима и о поврату врло често могу остати само мртва реч. Због тога код нас многи кривац не буде онолико кажњен колико заслужује, а многи се и сасвим извуче испод примене казног закона. Навешћу овде случај са једним великим зликовцем. Из београдског казног завода побегао је робијаш који је био осу-

Ђеи крушевачким судом на двадесет година. Потера га не стигне нити пронађе. После кратког времена појави се у Ћупријском округу један опасан хајдук, који за мало дана много зверстава почињи. Власти пође за руком те га ухвати, спроведе суду и суд га осуди на двадесет година робије. Кад је овај хајдук спроведен на издржавање робије у казненом заводу београдском познаду да је то њихов одбегли робијаш из крушевачког округа. Променио је био име; хајдуковао је, ухваћен је и осуђен под другим именом. Полицијска власт у исто време кад тражи одбеглог робијаша, ухвати проглашеног хајдука, али у овоме она налази сасвим новог кривца а не онога кога је власт већ имала у рукама, судила, осудила и над њим у неколико казну извршила. Један човек — два зликовца. Случај је хтео да се обелодани, да је тај хајдук баш онај исти одбегли робијаш. Тај је случај, што је он и онет спроведен београдском казненом заводу. Да су га послали у Ниш, ништа се неби знало за његов ранији живот, и ко зна да ли он неби успео и по трећи пут да дође у казнени завод са трећим именом.

Навео сам овај један случај, који је мени познат. Ништа не искључује могућност других сличних случајева. А ово треба да је довољно на да увидимо, да је нужно завести јачу контролу над онима, који су били осуђени за злочин или преступ.

* * *

У § 13 казн. закона каже се: „Ко се осуди на смрт или на робију или на заточење, губи по самом законнику, чим му пресуда извршителна постане: 1, право на сва државна, црквена, општинска или друга јавна или почасна звања, као и право на све оне народне службе и послове, за које се траже поштеног имена људи, као право бити скупштинар народни и бирати посланике за народну скупштину, давати глас у којим му драго јавним делима, бити избрани судија, бити сведок, судити о чему као вештак, бити чији пуномоћник, татор или старалац; 2, све чиновне, титуле и достоинства, и

Управо носити знаке одличја или почаст; 3, право на сваку пензију, благодејања и помоћи од државе или јавних заведења.“

А § 34 казн. зак. гласи: „ко се осуди да изгуби грађанску част он губи сва она права, која су казана у § 18 најмање за годину дана, а најдуже за пет година како коме суд одсуди.....“

На основу ових наређења специјални закони обележавају још и неспособности услед овакве осуде за извесне положаје, и ограничења извесних права. (Види: закон о пороти, изборни закон скупштински, закон о општинама итд.)

Као што је примена наређења о тежој казни за кривца, скоји је раније грешио, врло често плузорна; тако је и за ова наређења о лишавању извесних права. Овде је то још осетније, јер много чешће може доћи у питање да ли један човек може чинити употребу извесних права у држави. Тако кривац је лишен јавних и политичких права чим је био онако осуђен како то прописују споменути §§ казненог закона. Његова неспособност не мери се према томе да ли је један пут или више пута осуђиван. Он је неспособан у погледу споменутих права чим је тако осуђен.

За то је још потребније завести сигурну контролу или сигурно вођење рачуна о осудама, те тако извесно знати ко је правно способан за извесне положаје или ко може чинити употребу извесних права у држави, а ко то не може. Ни један поштен човек не боји се да му се у прошлост погледа. Ако се за некога посумња ваља имати начина да се лако и за друге неприметно сазна, да ли је сумња основана или не. Код нас се дешавало да се за понеког чиновника у штампи рекне, да је он био осуђен тако да по закону неможе бити чиновник. Већ само то што се може такав глас на чиновника изнети, за цело неће послужити уздизању угледа чиновничког. А шта да рекнемо, ако се зацело међу чиновнике провуче и онај који је доиста био осуђен?

Закон у извесним случајима лишава осуђенога права да буде сведок. Па како се често чује особито у политичким

кривицама и у кривишама политичких људи, како су обедили оптуженога продани сведоци, и то сведоци који су били на робији! Не верујем да има земље у којој се као код нас тако много говори о лажним сведоцима,¹⁾ а у којој се тако мало ради да се то зло искорени. Нека се уради да се не може ни помислити на употребу сведока који је био осуђен, па ће се ово зло отклонити.

Па изборна права!

Бивало је случајева да се за понеког посланика говорило да је под полицијским надзором, а недавно је један политички лист тврдио за једног народног посланика, да је био осуђен због крађе! Не знам да ли је уредник листа због овога осуђен као клеветник, али факт је да је тај посланик и даље остао као посланик. Осим тога, да ли се могу сигурно контролисати бирачки и поверенички спискови? И намерно и ненамерно лако се може десити да се за повереника онај избере, који по закону не може бити повереник. Ово има особенога значаја, јер се зна како се у очима народа свака кривица брзо изгледа. Кад неко скриви сви скоче на њега и власт мора да га штити од гњева народног. После кратког времена сви се на њега ражале, моле за њега а многи га и сасвим правдају за учињену кривицу. За то се лако и заборавља да је неко био осуђен и да због тога не може бити повереник.

Што непосредна околина кривчева брзо прашта кривицу, не може јој се много замерити. Чим се изгледа увреда или страх од злог дела, она више не види зло. Али власт је ту која је позвана да непрестано бди над кривцем. Међутим код нас власт нема увек начина да на ово пази. Једно због тога, а прилично и због немара ми понекад видимо врло жалосне појаве. У једном од виших надлештава у Београду постављен је био за практиканта један одбегли робијаш, и то баш из београдског казниног завода. После неког времена за ово се сазнало и практикант је враћен на робију.

¹⁾ Баш сво дана у полемици између два среска правозаступника видесмо како један јавно тврди да му је други претио лажним сведоцима.

Наводећи само ово неколико примера — има их више — мени је намера да покажем да треба водити особена рачуна о онима који су били осуђивани. Ваља изнаћи начина да се у свако доба може сазнати за свакога човека, је ли он и за што је био осуђен.

* * *

У Француској установљен је још од 1850 године један особени начин бележења кривичних осуда. Прокурору Боневилу¹⁾ припада слава што је први изнео предлог о овоме. Његов је предлог усвојен и досадањом практиком у Француској показао се као сасвим основан. Ми ћемо овде предложити да се и код нас онако као у Француској бележе кривичне осуде, јер налазимо да би се то могло лако и код нас остварити. Па не само кривичне осуде но и сваки судски акт, којим се мења способност неког лица, нпр. стечај отворен над неким итд. у Француској се бележи нарочито, тако да се у свако доба може на сигуран начин сазнати да ли је неко био осуђиван или су му иначе извесна права у друштву одузета.

Одмах, у самом почетку јавља се питање: на коме месту ваља прибирати ове податке о појединим лицима и где да се белешка о томе чува? Да ли тамо где је неко рођен, или тамо где је стално живео, или где се случајно нашао? Ваља дакле изабрати место где се најсигурније могу концентрисати сва обавештења о неком човеку. Најподеснија је зато околина у којој је неко рођен.

¹⁾ Bonneville de Marsangy, сада хонорарни члан апелације у Паризу, познат је са својих радова на реформи казненог законодавства. Он је у Француској први изнео мисао о условном отпусту криваца из казних завода и изложио све добре стране ове установе. Његова је мисао а и по његовом предлогу уређено је у Француској и нарочито бележење кривичних осуда — *Casiers judiciaires*. Његово дело: *De l'amélioration de la loi criminelle en vue d'une justice plus prompte, plus efficace, plus générale et plus moralisante*, и ако је већ доста старо, може се и сада врло корисно консултирати. У томе делу изложен је у појединостима и предлог Боневилов и расписе министра правде, којим је у Француској наређено како да се бележе и где да се чувају судски подаци о појединим лицима.

Кад год се неко саслушава код власти за какву кривицу, прво што се о њему има сазнати, то је: ко је и одакле је он родом. Место рођења сазнаје се обично лако. Но дешава се да по неки кривац, кад му је то потребно, прикрије с почетка право место рођења, али пажљиви иследник лако доводи кривца да сам каже одакле је. За домородца и иначе није тешко сазнати право место његовог рођења. То место и треба да буде средиште за прибирање судских података. Код нас је срез врло подесна јединица за то.

Још од почетка нашег државног уређења срез је код нас имао велики значај. У срезу је увек било власти која је народу заповедала и судила. Сада је срез поглавито само полицијско средиште. Врло је вероватно да ће срез код нас постати и нарочито судско средиште. У срезу се најбоље и најлакше може водити белешка о кривцима који су били осуђени. Ту белешку може да чува среска полицијска власт док не буде среског суда, а после то треба да се чува у среском суду. Ево како то може да буде.

Кад неко, ма у коме крају Србије буде осуђен за злочин или преступ, или за иста дела буде пуштен из недостатка доказа, суд треба, чим пресуда постане извршна, да направи извод из осуде, и да пошаље тај извод власти или суду онога среза одакле је осуђени родом. Па не само за злочине и преступе, већ и за иступе, ако и у колико и те осуде повлаче губитак извесних права, ваља шиљати изводе споменутој власти. Власт којој се ови изводи шиљу треба да их у нарочитом одељку чува, као што ћемо мало ниже описати.

За кривце из окружних вароши изводи би се могли слати окружном суду, који би их у нарочитој групи чувао. За кривце из Београда изводе би требало шиљати управи вар. Београда или суду вар. Београда.

За овај извод треба да се пропише формулар, који би суд имао само да попуњава. У изводу треба обележити: име и презиме осуђенога, одакле је родом, његову старост и Бр. извршне пресуде са означајем дела за које је и казне на коју је осуђен.

У сваком срезу ваљало би држати ове кривичне изводе у засебној групи и то свака група акта да буде сложена по азбучном реду, по почетном писмену имена кривчевог.

Кад кривични извод дође у срез и пре него што се он остави на место за то одређено, један чиновник треба да се увери о следећем: је ли лице које се у изводу спомиње доиста рођено у томе срезу и то баш у месту које је у изводу означено. Ово је потребно јер може неки кривац, ако му у рачун иде да траг замеће, навалице да неистинито означи место свога рођења. Баш због ове контроле и потребно је да се кривични извори шиљу у срез и тамо чувају, а не код окружног суда. Кад се чиновник увери да је лице, у изводу обележено, доиста родом, из тога среза, он ће онда оставити тај извод у групу акта за то намењену. А ако се увери да кривац није из његовог среза, он ће то одма на изводу приметити, и извод вратити ономе суду, који је кривца судио. У таквом случају суд треба да накнадном истрагом сазна право место рођења кривчевог.

Има криваца којима се и при најбрижљивијој истрази не може сазнати место рођења. За све ове кривце ваља чувати кривичне изводе на једном месту. У Француској се њихови кривични изводи шиљу на чување министарству правде. И код нас би се они могли чувати у министарству правде или у управи вар. Београда и то у нарочитом одељку који би носило наслов: кривични изводи оних, за које се незна одакле су родом.

Ово се показало као врло практично, јер се тако при истрази кривице неке скитнице, за кога се не може сазнати одакле је, одма може дознати да ли је он и раније био осуђиван. Чим се суду спроведе нека скитница суд одма зна да ће у министарству правде наћи обавештења о ранијем животу тога кривца, ако је он и раније осуђиван.

Тако би се исто могло чинити и за странце који буду у Србији осуђени, па било да они у Србији стално живе, било да су у пролазу. За странце је још и нарочито потребно да се шиљу изводи министарству правде. По конвен-

нијама које је Србија закључила са неким страним државама, кривичне пресуде односно странаца имају се достављати оној држави чији је поданик осуђени. Ово се достављање има вршити преко министарства правде. (В. чл. 17 конвенције о издавању криваца између Србије и Италије, чл. 17 конвенције са Белгијом, чл. 19 конвенције са Аустро-Угарском).

Изводе за странце ваља чувати у засебној групи, ради лакшег прегледа и истраживања.

Код нас међу кривцима има врло много странаца, дошљака из Турске, Бугарске, Аустро-Угарске и Боене. То су обично радници и слуге, а врло често нерадници и бадавације који у кривици налазе извор за свој опстанак. Ако су били осуђени за неку кривицу и пошто се казне ослободе они обично иду где хоће, и за то врло лако замеђу свој траг. За то је баш нарочито потребно да се за њих установи једно средиште, где ће се стицати обавештења о њима.

Овима не треба придружити оне странце, који су прирођењем Срби постали. За њих треба шиљати извод власти онога среза у коме живе. Одашиљање кривичних извода могло би се ставити у дужност државним тужиоцима. Чим пресуда постане извршна, они би се имали старати да се тачан извод пошље дотичној власти.

Од времена на време требало би ревидирати кривичне изводе, и ако би који кривац умро, његов извод издвојити. Управама казних завода ваљало би ставити у дужност да за сваког умрлог осуђеника одма јаве дотичној власти, како би ова издвојила његов извод. Исто тако издвајали би се кривични изводи и оних којима су права повраћена. Тако се може избећи претрианост кривичних извода. Осим тога и правда ће бити задовољена јер кад се нечија кривица сасвим изглади, право је да и последњи њен траг ишчезне.

Једна озбиљна замерка која се у Француској чини овако уређеном бележењу кривичних осуда, то је, што ова белешка прати човека кроз цео живот његов. За кривицу коју је у младости учинио, и коју је можда скупо и горко покајао, он је непрестано и до гроба жигосан. За то је једно мњење

практичних криминалиста, да се кривични извод за свакога кривца поништи, ако он за десет година по учињеном кривичном делу — односно по издржаној казни, не учини ново кривично дело. Друго мњење, коме се и ми придружујемо, противно је овакоме поништају кривичног извода, јер закон овлашћује кривца да може тражити повраћај права, судом због злочинства изгубљених. Кад кривац успе да судом права поврати, нестаће и његовог кривичног извода.

* * *

Тако би се, држим, и код нас могло, по примеру француском, уредити бележење кривичних осуда и на тај начин осигурати контрола над онима, који учине кривицу и за њу буду осуђени. Ово се може наредити законом а може и наредбом министра правде. Министар правде позван је да се стара о правилном администровању правде, а овом мером баш се на то и иде, да се осигура тачна и правилна примена правде. Слично кривичним изводима могли би се бележити и код нас подаци и за оне који су под стечајем или старатељством, јер су и они извесних права лишени.

Посао овај не би био много компликован. Једино би у почетку било тешко, што би се за извесан број година у назад — 10—15 година¹⁾ морао овај извод правити. За последњих неколико година могли би изводе начинити сами судови а за раније године могли би се ови изводи начинити код казних завода. Ваљало би само за тај посао придати казним заводима по једног или два окретна судска писара, који би тај посао брзо и тачно могли извршити.

Тако би за кратко време могли имати сигурне податке о свима онима чија је прошлост забележена у судским кривичним актима, и о онима који су по закону извесних права лишени.

Једина би озбиљна незгода код нас за остварење овога била односно иступа, које би требало прибележити, јер не-

¹⁾ У Француској је то учињено за 20 година у назад.

тупе извиђају и суде полицијске власти, а није сигурно да би се у њиховим архивама могло све изнаћи. Но много би се добило ако би се за сада за преступе и злочине ово потпуно извршило.

Установа парочитих кривичних извода у многоне би олакшала истрагу кривичних дела. Сваки последник имао би за многога кривца један више извор за сазнавање његовог ранијег живота. Последник из Београда, на пример, обратио би се с питањем на дотичну власт. Ова би по прегледу кривичног извода одма могла јавити последнику из Београда да ли и шта стоји за тога кривца у његовом изводу а могла би и копију извода послати. На тај начин селеђење би у многоне случају било олакшано.

Поред тога власти и иначе може бити потребно да за некога сазна, постоји ли његов кривични извод. Власт то може тражити кад имадне основаного разлога за то, и она власт од које се тражи ово обавештење, треба брзо на та питања да одговара.

Ови изводи треба да имају званичан карактер и да не буду доступни свакоме. Уверења о постојању или непостојању кривичних извода издаваће се приватнима. у колико то закон допушта, као и за сва друга уверења или копију судских акта.

Има више од тридесет година како се у Француској, са врло великим успехом, овако бележе кривичне осуде. Сваком годином све се више потврђује колико је корисна ова установа. Париско апсанско друштво ове је године посветило неколико својих седница проучавању питања: да ли би што требало изменити у досадањој пракси, и глас свију стручњака био је, да је врло подесан и врло рационалан досадањи начин вођења рачуна о ранијем животу појединих криваца. Из извештаја који је друштву о томе питању поднео сам творац овога система¹⁾ навешћемо само ово: „Зна се да ова

¹⁾ Bonneville de Marsangy, Rapport sur les casiers judiciaires, штампано у Bulletin de la Société générale des Prisons. Mars. 1887.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

новина, примљена најпре врло хладно као утопија, би извршена благодарећи настајавању ауторовом и одличној брижљивости и сталности министра правде, и то за неколико месеца, средством простог министарског расписа; од то доба она је дала, као што тврди криминална статистика, резултате толико повољне, колико неочекиване.

„Данас се дакле тачно познаје ранија судска прошлост сваког оптуженика; ни један који је у поврату не може избећи праведној судској осуди; сада се више немамо бојати да нађемо у бирачким или поротничким списковима, у војсци, међу учитељима наше деце и међу многобројним носиоцима државне власти, људе који су судом права изгубили.

„Поред ових резултата, тако неопходних за правду, тако потребних за достојанство јавних звања и за друштвену морализацију, ваља такође водити рачуна о големим услугама, које установа сигурног бележења судске прошлости чини маси поштених људи чији је она заштитник.

„Појмљиво је да кривци не воле ову установу. Она је огледало у коме се огледа њихова прошлост; али друга страна овога огледала опет показује са једнаком извесношћу поштене људе.

„Ако је један грађанин, који је до тога доба без икакве погрешке био, спроведен суду, он може сваку неправедну оптужбу одбити, говорећи са сигурношћу судијама: загледајте у моју прошлост, ја никада нисам против закона грешио. И овом, најречитијом од свију одбрана, он је сигуран да ће задобити благовољење судијно, а можда и осигурати себи потпуно извињење.“

Новембра 1887 год.

И С Т О Ч Н О П И Т А Њ Е

Ни у једном питању нису тако изукрштани интереси европских држава, као у источном питању. Русију везује за исток племенско сродство, а и економни обзири гоне је тамо. Аустро-Угарска не може да живи ако је истисну са истока, Немачка позната нам је са њеним Drang nach Osten, Енглеска и Француска постале су супарнице опет на истоку, па и Италија се тамо већ заглибила. Самосталност Србије, Румуније, Грчке, Црне Горе од тога зависи како ће бити решено источно питање. Од решења источног питања зависи хоће ли бити или не бити Османског царства.

За то што су на истоку изукрштани интереси европских држава, великих и малих, оне од њих које су најсилније огласиле су се за надлежне да реше источно питање. То су тако зване „велике силе“, у које се рачунају Русија, Велика Британија, Немачка, Француска, Аустро-Угарска, Италија и Турска.

Али за то је и тешко решити источно питање и немогуће је решити га мирним путем. Истина „доводе га у ред“ мало по мало, разним протоколима и уговорима, али увек готово уз проливање крви. Колико је изгинуло синова Русије, Енглеске, Француске и Турске у Кримском рату, а колико је пало јуначких српских синова у устанцима и ратовима за ослобођење и независност — да рашчисте поље за још крвавију борбу ради решења источног питања! Пролије се крв, истроши се најпривреднија снага народа, да се после за дипломатским столом удеси уговор о миру, који ће временом изазвати још жешћи рат! Париском уговору о миру следовао је низ устанака потлаченог српског народа и низ ратова Балканских држава са Турском, докле га није Русија 13 Марта 1871 год. на лондонској конференцији зацепила, а 19 Фебруара 1878 пред Цариградом и сасвим поцепала. Берлински уговор о миру још није у свему ни испуњен, а већ је био

узрок проливању крви и није далеко време кад ће изазвати рат, може бити најужаснији од свију досадањих. —

Источно питање опет је избило на површину. Велике силе закачиле су се за Бугарску да се још више приближе остварењу својих намера на истоку. Па као што обично бива у источном питању, да једна појава проузрокује читав низ сродних појава, тако и сад поред Бугарске излећу и Босна са Херцеговином, сустиче је и Македонија и т. д. Независност Србије проузроковала је и независност Румуније, проширила је границе Црној Гори и створила је Бугарску кнежевину. А кад се заплету ствари на истоку, кад расправа једног дела источног питања изазивље расправу више његових дела, онда се порађа и „европски заплет“, јер се тиме већ прелази у „сферу интереса“ појединих великих сила. Онда се оне оружају, онда пограничне плотове замењују бајонети, мир у Европи висн о концу, па најзад се тај конац и прекине.

Ми стојимо на прагу великих догађаја, од којих у многоме зависи наша будућност. За то није излишно да се опоменемо свега што су чиниле велике силе за решење источног питања од Париског мира 1856 на овамо, јер од то доба оно је почело раширно да се развија и преживело је знатне мене.

То нас је побудило да прикажемо нашим читатељима у изводу књигу г. Дра Алб. Фридр. Бернера професора права на Берлинском свеучилишту: *Die Orientfrage, beantwortet durch die Verträge von 1856 und 1878. Mit den wichtigsten amtlichen Urkunden.* Berlin 1878. — У тој књизи изложен је развитак источног питања и како је оно решавано од Париског трактата 1856 до Берлинског уговора од 13 Јула 1878 закључно. Књизи су приложени и дотични уговори.¹⁾

Ми ћемо у преводу изнети оно само што је од битне важности.

¹⁾ У 1877-8-ој години изишло је много расправа о источном питању, од којих ћемо овде навести: *Etude diplomatique sur la guerre de Crimée, par un ancien diplomate.* I II St. Pétersbourg 1878; *Das Verdict der Thatsachen. Studie über die Orient politik des Grafen Andrassy, von einem Oesterreicher.* Leipzig 1878; *Deutsche Antwort auf die Orientalische Frage, von C. Franz.* Leipzig 1877; *Die Russophobie in der Orientalischen Frage, von E. Wassilieff.* Berlin 1877. Све ове књиге вредно је прочитати.

I

Историја и садржај париског трактата од 1856.

Године 1453 Мухамед II освоји Цариград. Особењачки, фаталистички, култури непријатељски елеменат ширио је своју превласт преко најблагословенијег дела хришћанске Европе. Одмах у почетку узело се да то продирање вређа цео хришћански свет, и ако беше већ ослабио религијозни осећај европске солидарности, који је у крстоносним ратовима загревао духове. Погледи европских народа не беху више управљени са надом и тежњом истоку, него што даље то с већом жудњом преко светског мора западу. Никад није потамнела свест у народа, који живљаху под турским јармом, о вези са осталим хришћанским народима у Европи, и никад нису губили наду да ће им ти народи помоћи; а европски културни народи никад нису заборављали да им ту помоћ и укажу.¹⁾ Па ни сами Турци не осећаху да сигурно стоје на европском земљишту. Они су прорицали да мора пропасти турско царство после четири стотине година од свога постања, и то је ишло од уста до уста као нека јавна тајна.

И заиста изгледало је да ће се 1853 испунити то пророчанство. Већ у Јануару те године појави се у Цариграду граф Лајнинген са читавим низом аустријских захтева. Порта попусти. После њега дође 28 Фебруара кнез Менчиков са захтевима, који се нису односили само на свети гроб у Јерусалиму и слободу православне цркве, него се простираху и на руски протекторат свију турских поданика православне вероисповеди. Сваки руски консул у Турској имао би се сматрати као озваничени заштитник православне цркве. Менчиков није хтео попустити од својих захтева и одбије посредовање ма кога од посланика страних сила. Он остави Цариград 30 Маја 1853, а после неколико дана оде и руски управник послова са осталим персоналом. Такво понашање лако је било разумети, и оно нагони Порту на живу ратну

¹⁾ Благодаримо, али помоћ туђа наплата је скупа, па так о су и балкански народи често пута скупо платили помоћ „европских културних народа“. Пр.

спрему, а Француску и Енглеску да привуку флоту од 31 лађе до улаза у Дарданеле. Руски ултиматум приме у Цариграду 9 Јуна, а 2 Јула Руси пређу Прут и продру у Подунавље. Турци се држаху храбро под Омер пашом, али један део турске флоте беше 30 Новембра изненађен од Руса и код Синопе уништен. Тај напад на мору сматрале су Енглеска и Француска као изазивање њихове флоте, која се била укотвила код Дарданела. Флота уђе у Црно море, а енглески, француски и руски посланици оставе Лондон Париз и Петроград: рукавица беше бачена. У источном мору блокирана, код Бомарсунда, на Алми, код Балаклавe, Икермана и Еунаторије побеђена, а по паду Севастопоља, престане Русија да се и даље одушире савезничкој војсци. Цар Александар, који је међутим ступио на руски престо, боље је ценио интересе Русије од свога тврдоглавог претходника. Дана 23 Мајта 1856 састане се у Паризу конгрес за повратак мира. Већ 30 истог месеца потпишу *париски уговор о миру* заступници Аустрије, Енглеске, Француске, Пруске, Русије и Сардиније. Заступници су били: аустријски Буол-Шауенштајн и Хибнер, енглески Кларендон и Коулеј, француски Валевски и Буркне, пруски Мантајфел и Хацфелд, руски Орлов и Брунов, сардински Кавур и Виламарина, а турски Али паша и Ђемил беј.

Париским трактатом од 30 Марта 1856 хтело се у главном да осигура независност и интегритет Отоманског царства. Порта је примљена у заједницу европских сила („европски концерат“). Појави ли се спор између порте и једне од сила потписница, оне су дужне, пре него што приступе оружју, да позову остале силе потписнице ради посредовања да се могући рат отклони. Уговор од 13 Јула 1841, који је одржао старо право отоманског царства да може затворити улазе у Босфор и Дарданеле, има се подвргнути прегледу; шта буде у томе погледу решено, сматраће се као нераздвојни део уговора. Црно море неутрално је: отворено је за трговачке флоте свију народности, а на њему се никад не сме појавити ратна лађа било које од пограничних држава

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unipr.org

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

осталих сила. Засебном конвенцијом између руског цара и султана, која се не сме изменути без пристања осталих сила, одредиће се број ратних лађа, које Русија и Порта могу употребити само за службу поред својих обала. За обезбеђење трговачких интереса свију народа, пристају Русија и Порта у чл. 12 уговора да могу постојати консули по основима међународног права у њиховим пристаништима на Црном мору. По чл. 13 ни руски цар ни султан не смеју држати ратне арсенале за поморску војску на обалама неутрализованог Црног мора. Односно Дунава усвојене су одлуке бечког конгреса о слободној пловидби; силе сматрају те одлуке као део европског права и узимају их у заштиту. Никаква царина не сме се наплаћивати само за пловидбу по Дунаву, као ни дажбина за натоварене еспане. Полицијске и санитарске наредбе морају бити тако удешене, да не сметају слободном саобраћају на води, а ни пловидби лађа не смеју се никакве сметње правити. За извршење одлука односно пловидбе по Дунаву образоваће се комисија, у коју ће ући изасланици оних држава које граниче Дунавом. Комисија биће стална и водиће надзор и о пловидби на утоку Дунава у Црно море. Русија пристаје на измештај њене границе и напушта Дунав. Одузето од ње земљиште придодаје се Молдавији и ставља се под сизеренство Порте. Становници на томе земљишту уживају права и привилегије које су гарантоване Подунавским кнежевинама, а могу у току три године иселити се куда хоће, задржавајући право слободног располагања са својом имовином. Подунавске кнежевине Влашка и Молдавија,¹⁾ и Србија остају под сизеренством Порте, а стављају се под протекторат великих сила, од којих ни једна несме их узети у особиту заштиту. У Азији остаје status quo ante, онако како је било и пре рата.

¹⁾ По *париском споразуму* великих сила од 19 Августа 1858 Влашка и Молдавија добиле су назив „Уједињене Кнежевине“. Персоналну унију извршило је кнез Куза 24 Јануара 1859 пошто је био изабран за кнеза и једне и друге кнежевине. Реална унија Влашке и Молдавије извршена је 1862 године и тада су оне постале једна *Румунија*. Пр.

Остали прописи париског трактата не стоје у вези са источним питањем, за то их и не излажемо.

Овде ћемо још напоменути да је Русија скинула са себе обвезу да не сме држати убојну флоту на Црном мору, а скинула је после пораза Француза код Штрасбурга и Тула у немачко-француском рату. У циркуларној ноти од 31 Октобра 1870 саопшти кнез Горчаков руским заступницима у иностранству: да Русију не вежу више прописи париског трактата, по којима јој је дозвољено да сме држати само шест убојних лађа на Црном мору. Ти прописи не само да вређају достојанство Русије, него су и опасни по њу, пошто све остале државе могу држати колику хоће флоту у близини Црног мора, а особито у грчком Архипелу. — Услед тога потписале су Немачка, Аустрија, Француска, Велика Британија, Италија, Русија и Турска 13 Марта 1871 у Лондону уговор, о коме се лорд Гренвил у доњем дому енглеског парламента овако изјаснио: „Данас је у министарству иностраних дела потписан уговор, којим су укинута прописи париског трактата од 1856 о неутрализацији Црног мора, али су и *модификована* ранијим уговорима ограничена права Порте односно затварања улаза у Дарданеле и Босфор у мирно доба. Она су у толико модификована, да може Порта пропустити и у мирно доба флоте пријатељских јој и савезничких сила, кад нађе да је то потребно за сигурније извршење прописа париског трактата од 30 Марта 1856....“

II

Тројецарски савез и Берлински меморандум

Биће истина да је повишица пореза у лето 1875 потстакла устанак у Босни и Херцеговини, и граф Зичи није без основа навео у једном писмену графу Андрашију да су датих десетку $2\frac{1}{2}$ процента биле последње капи које су прецуниле чашу трпљења. Закупци пореза у Турској често су изнуђавали два пута и три пута већи порез од несрећних сељака, а чиновници потстицали су их на ту срамну радњу како би идуће године скупе дали порез под закуп.

Консули трију царских сила без успеха опомињали су устанике да положије оружије, јер устаници не вероваху Портиним обећањима, па продуже борбу штићени Србијом и Црном Гором. И заиста нису требали ни да јој верују, јер не само што су сва готово њена обећања од 1856 па на даље остала празне речи, на хартији написане, него је Порта од то доба све јаче у заблуди била да може продужити без бриге своју хрђаву владавину, држећи да би јој одмах притекле у помоћ Енглеска, Аустрија и Француска кад би се умешала у њене послове која од осталих страних сила, а особито Русија. Граф Андраши, који је добро познавао односе на истоку и који је спреман био како да дочека време кад источно питање „подигне своју Горгонску главу,¹⁾ изради *предлоге за реформе*, који буду достављени Порти 31 Јануара 1876 у име тројецарског савеза. Порта их усвоји већ 6 Фебруара и ускоро за тим изда амнестију; али јој опет не поверују. Да отклони неповерење устаника и да нагони Порту на рад, тројецарски савез реши се на други манифест, *Берлински меморандум*, који споразумно израде 12 и 13 Маја 1876 кнез Бизмарк, кнез Горчаков и граф Андраши, по жељи цара Вилхелма и онда у Берлину налазећег се цара Александра. Израду тога меморандума поткрепи и добијена вест у Берлину, да су 6 маја убијени у Солуну консули немачки и француски, јер та вест још боље осветли стање у Турској.

У меморандуму предлаже тројецарски савез великим силама да заједнички пошљу ратне лађе у места којима прети опасност, а заповедницима лађа имају се издати инструкције да се могу послужити оружаним посредовањем за одржање мира и реда, ако то буде нужно. Даље, наглашује се потреба да Порта гарантује да ће испунити дата обећања. Али пре свега ваља закључити двомесечно примирије, да би се могло дејствовати у помирљивом духу на Порту, устанике и на суседне кнежевине. О томе су учињени следећи предлози:

¹⁾ *Горго* зове се у грчкој митологији женско чудовиште, које има огромну главу са исплаженим језиком, на искезила зубе а коса јој змијам исплетена. Може и да лети. По неким писцима биле су три *Горго*: Стено, Еуријала и Медуза. Пр.

1. Да се да грађевински материјал бегунцима који се буду вратили, те да подигну куће и цркве које су Турци порушили, а да им се осигура и издржање док не буду у стању сами да зарађују.

2. Све док подела помоћи зависи од турског комесара, дужан је овај да се споразумева са мешовитом комисијом о свима мерама које мисли да предузме, како би се тиме показало да се озбиљно примењују предложене реформе и да се контролише њихово извршење. У тој комисији председаваће Херцеговац хришћанин, а има се саставити из поузданих урођеника обе вере.

3. Да би се избегао сваки судар, бар док се не умире духови, саветоваће силе у Цариграду да се концентришу турске трупе на извесним местима, која се имају споразумно одредити.

4. Хришћани задржавају оружје као и мусломани.

5. Консули или пуномоћници сила контролисаће примену рефорама у опште, а нарочито повратак бегунаца у првашње стање.

Али ако примирије прође, а старање сила остане без успеха, онда су три царске силе мишљења, да би нужно било придати њиховом дипломатском раду санкцију мера које би јаче дејствовале, а које би се споразумно употребиле у интересу општег мира — да се устави зло и спречи његово развиће (pour arrêter le mal et en empêcher le développement).

Овај меморандум, који је Турску хтео да сачува од општег пожара, да је сву не обухвати пламен, који је захтевао за подјармљене хришћане гаранције а не празна обећања, а који је међутим показивао озбиљне заједничке намере великих сила ако не буде поштован — Француска и Италија драговољно усвоје, али не усвоји га Енглеска због онако оштрог завршетка. Таквим држањем Енглеске ослабљена је снага меморандуму и био му је одузет значај опште-европског акта, па за то држале су тројецарске силе да га не вреди ни предавати у Цариграду. У толико више, што је у

то време (30 Маја 1876) био збачен са престола Султан Абдул Азис, а његов последник Мурат II показиваше се вољан да предузме извођење знатних реформама. Овај опет у скоро полуду, а наследи га (31 Августа 1876) његов брат Абдул Хамид.

(Наставиће се.)

ИЗ СУДНИЦЕ

I

За кривице из § 222 крив. зак. не тражи се вредност, оне су „sui generis“

(ОДЛУКА ОПШТЕ СЕДНИЦЕ КАСАЦИОНОГ СУДА)

А. Д. редов, П. Ц. наредник и Ј. А. слуга опт. П. оптужени су и то: А. што је по наговору П. украо из нишког држ. цајгхауза 5 цакова јечма и 3 цака мекнића на их преко градеког бедема додао Ј. који је покрађу натоварио на кола П. и понео овога кући. Покрађа вреди по процени 25·52 д.

Први је суд осудио ове оптужене подведавши кривицу под одредбу § 222 тач. 5 и 8 крив. зак.

Но по незадовољству оптуженог П. Апелациони суд узео је да је дело оптужених кажљиво, *према вредности и начину извршења*, по § 391 крив. зак. па је опт. П. казнио са месец дана затвора.

На ову пресуду Апел. суда изјавио је жалбу државни тужилац и тражио, да се оптуженици казне по § 222 кр. з.

Касац. суд поништио је прву пресуду Апел. суда са ових разлога:

„Између крађа, које наш закон, према малој вредности ставља у ред простих крађа и оних које се, без обзира на вредност, извршују на опасан начин и које закон назива опасним крађама, обележио је у § 222 крив. зак. један низ крађа, које строжије казни од простих а блажије пак од опасних. За ове крађе није меродавна вредност, *већ начин* на који се и *место* на коме се чини крађа. Тако и у овом случају, само за то, што се на ту крађу *више њих лица договорило*, чини, да ова крађа долази, према наређењу тач. 5 и 8 § 222 кр. зак. у ред оних крађа, које се казне строжије од простих.

Према наведеном, Апелациони је суд погрешно, што је ову крађу, према *вредности* ставио у ред истушних крађа, кад се, као што је наведено § 222 кр. зак. не тражи вредност.“

Апелациони суд није усвојио ове примедбе, већ је дао против-разлоге. Ево и њих :

„Код свију крађа, било иступних било преступних, законодавац тражи и вредност тих крађа, и према вредности увршћује их у просте или иступне ; а само код опасних крађа, законодавац се не обазире на вредност, већ само тражи, да су на опасан начин извршене.

Прописи § 221, 221, а; 223 и 391 кр. зак. то изрично тврде, јер у § 223 кр. з. законодавац изрично каже, да се не обазире на вредност украђеног предмета, а у осталима на против, изрично тражи, да се означи вредност.

Пропис § 222 кр. з. истина не спомиње ништа о вредности украденог предмета, али се то претпоставља, пошто тај пропис није ништа друго, него продужење прописа § 221 а, кр. з. у коме је законодавац прописао само строжију казну за оне који крађу учине, под наведеним тежим околностима ; — према чему, Апел. суд не може се сложити са мишљењем Касац. суда, да у крађама из § 222 кр. з. није меродавна вредност, јер да ова није меродавна, законодавац би изрично казао, као што је то урадио код опасних крађа у § 223 реч. закона.

У овом даном случају, оптужени су учинили крађу ноћу али од вредности у 25·52 д., дакле мање од 200 гр. ч. и по томе крађа је ова према вредности иступна и казна за исту прописана је у § 391 кр. зак. под који је закон и суд овај подвео кривицу оптужених.“

Касациони суд у својој општој седници од 19 Окт. 1887 № 3571 није усвојио против-разлоге Апел. суда. већ је узео, да су приметбе његовог одељења од 30 Септ. т. г. № 3333 саобразне закону па је позвао Апел. суд да поступи у смислу истих, који је то и учинио али је само повисео казну свима оптуженицима пресудом од 24 Окт. т. г. № 1906 коју је оснажио и Касац. суд решењем од 20 Нов. т. г. № 4089.

Саопштио Св. Ј. Ђ

II

Уверење општинско о уступању општинске земље сиротним грађанима треба ценити по § 56 шумске уредбе, као и по осталим њеним прописима који се односе на уступање у таквим случајима.

(ОДЛУКА ОПШТЕ СЕДНИЦЕ КАСАЦИОНОГ СУДА)

Неки В. и П. браћа Марковићи туже г. Св. Ж. из Алексинца због пречег права наплате из новаца добивених од једног продатог винограда, наводећи : да је њихов отац умрли Марко дуговао некоме Таси извесну суму, па овај Таса пренесе своје право наплате на туженога Св. Ж. по чијој се тужби и прода поменути виноград. Али

пошто је, веле, исти виноград њихова својина а они нити шта дугују уступцоу Таси ни његовом пријемнику Св. Ж. а за свога оца опет нису дужни ништа плаћати кад од њега нису ништа ни наследили, и осим тога, што је исти виноград, на који тужени има заложно право, још раније другоме продат и уступљен некоме Цветку — тражили су: да суд одбије Св. Ж. од полагања права наплате из новаца добивених за продати виноград.

Тужени у одговору на тужбу навео је, да тужиоци немају права на ово тражење, јер је виноград узет у попис и продат као својина њихова оца Марка, као што тврде и акта поднесена на рочишту одређеном за распоред ових новаца. Сем тога, вели тужени, овде и није спор о својини непокретног имања, а баш и да је, тужиоцима неби ништа помогло кад нису поступили по § 406 и 502 грађ. пост. пошто испиту сведока нема места а уверење општинско, којим тужиоци хоће своје право да докажу није ни од какве важности, па зато тражи, да се тужиоци одбију од тражења.

Према овоме суд окр. књажевачког узимљући у вид: да тужиоци овде полажу прече право на новац добивени од продатог винограда по основу томе што веле, да тај виноград није својина оца им Марка, дужника туженога, те по томе и није залога туженога, већ је исти њихова својина, коју су добили од општинске утрине још за свога малолетства а за живота очева, и те своје наводе хоће да докажу сведоцима и уверењем суда општине пошничке од 12 Фебруара 1883 год., али, пошто се тражбине ове и оваквог рода не могу доказивати сведоцима према § 442 грађ. пост. и овога допуни, пошто вредност спора износи суму већу од 200 гр. услед чега и нема места испиту њиховом, а поднето уверење општинског суда не вреди пошто он по своме устројству није надлежан да издаје исправе о својини каквог непокретног имања, већ у овом случају право својине тужиоци би могли доказати само тапијом судом окружним утврђеном, коју они и не наводе да имају а још мање подносе, § 292 грађ. зак. — онда према овакоме стању ствари наводи тужилаца, да је продати виноград њихова својина остали су недоказани — § 178 грађ. пост. — а кад то стоји онда им је неумесно и полагање права на новац добивени за исти виноград, због чега се од тражења као недоказаног имају и одбити, тим пре, што се из поднесеног извода из интабулационих књига као јавне исправе по § 187 грађ. пост. види, да за рачун примања Тасиног, којег је пријемник права тужени Св. Ж. постоји интабулација на четири винограда умрлог Марка, од којих се два налазе у истоме атару и на истоме месту где и продати, те се због тога има узети да је продати виноград један од тих инта-

булисаних кад се противно не доказује — па с тога пресуди: да се тужиоци одбију од полагања права на добивени новац од продатог винограда.

Апелациони суд по незадовољству тужиоца нађе, да овај спор није довољно извиђен, јер: кад се из акта види, да тужиоци наводе, да је продати виноград њихова својина, а не њиховог оца Марка, дужника туженог Св. Ж. као пријемника права Тасиног, и да са тога основа не одобравају, да тужени прими новац од тога винограда, суд је првостепени требао по смислу § 164 и 166 грађ. пост. саслушањем парничара да сазна вредност продатог винограда, која је на лицитацији изишла, нарочито што се из акта не види, да су тужиоци ма што предузимали против продаје, већ само полагајући право на новац не одобравају да га тужени прими. А осим тога, кад није у питању прече право наплате, онда је ваљало наредити да тужиоци, положе спорну и парничну таксу, па за то је Апел. суд наредио првостепеноме да по овим примедбама учини дослеђење; а затим по размотрењу акта нађе, да горња пресуда првога суда не одговара закону, јер, 1, протоколом лицитације продатог имања умр. Марка и решењем суда окр. књажевачког од 6 Марта 1886 г. № 1019 доказује се, по § 187 гр. пост.: да је на јавној лицитацији продат један виноград умр. Марка у атару „Копажкошерском“ у извесним границама и да је овај виноград на тој продаји купио неки Дудић за 500 динара: која је продаја остала стална, но због полагања права тужилаца на тај виноград, они су упућени на парницу против Св. Ж. као повериоца Марковог.

2, да се уверењем општине пошничке од 12 Фебр. 1883 по § 187 гр. пост. доказује, да је општина пошничка у атару пирковачком од своје утрине оделила тужиоцима у Ацијноме Бучју и место за виноград у „Бабишту“ као сиромашним. Овим уверењем, дакле, јасно је обележена државина спорног винограда и њен основ, који у толико пре има да служи на корист тужилаца, што се уверењем општине лалиначке од 21 Марта 1887 г. по наведеном закону доказује, да је још 1859 год. сво имање Марка, оца тужилаца, за раније дугове распродато, и једино му остале на уживање две земље у Појатишту и Крајишту — § 201, 203 и 223 грађ. зак.

Па како тужени Св. Ж. ни са чим не доказује, да је продати виноград својина пок. Марка, нити се ма у колико побија важност горњих уверења служећих за право тужилаца, то он и нема права да се за своје примање из новца добијених за тај виноград наплаћује нити му може користити што је он по гласу акта ставио интабулацију на тај виноград према наређењу § 314 грађ. зак. већ тај новац има припасти тужиоцима по смислу § 23 крив. зак. као од продаје

Њихова имања добијени, — за то преначи пресуду првога суда и пресуди: да се тужени Св. Ж. као пријемник права Тасиног одбије од полагања права на новац добијени од тога продатог винограда.

Касациони суд по жалби туженога Св. Ж. у своме II одељењу 24 Августа 1887 нађе, да ова пресуда Апелат. суда не одговара закону са ових разлога :

„Да би уверење општине пошничке од 12 Фебруара 1883 г. имало законске вредности као доказ о уступању општинске утрине, или земље у опште, сиромашним грађанима својим, требао је суд да га цени по § 56 и осталим наређењима шумске уредбе која се одnose на такав поступак, у толико пре у овоме случају, где се власт општинска, у поменутом уверењу своме, позива на наређење ереске власти, али не каже ни од кога је дана ни године, нити то наређење подноси тужилачка страна у одбрану свога права, а у поменутом § 56 стоји, да ће ерески начелник издати лицу, коме се овакав поклон чини, писмено, да му се та земља уступа на уживање; и ако ово лице хоће, да та земља — поклон — постане његова својина, треба да поступи накнадно по § 57 исте уредбе.

Осим тога, кад суд узима за неки доказ на штету тужене стране, и уверење општине лалничке од 21 Марта ове године, требао је да има у виду § 314 грађ. суд. пост. јер је то уверење поднесено после изјављеног незадовољства а на рочишту кад се, по тражењу апелационог суда имала само да одреди *вредност* спорног имања, и према томе *положи такса*. Овакав накнадни извиђај имао се ограничити чисто на питања изнесена од стране апелационог суда, а не и на друге околности, на које противна страна нема прилике да одговара.

И кад се апелациони суд при свему томе упустио и у оцену овога уверења, није требао да при тој оцени изгуби из вида и интабулационо уверење судско у акту под Бр. 1019 на које се позива и првостепени суд у побудама своје пресуде; па кад се из истога уверења види, да је уступио права Таса (а не тужени Св. Ж. као што суд тај погрешно наводи) ставио интабулацију на имање Марково, где се спомињу и виногради *још 1859 године*, онда је суд према томе требао да одреди праву вредност општинског уверења које вели, да је те 1859 године распродато све имање Марково, имајући при томе у виду, да овакова уверења треба да су од стране оне власти, која је ту продају извршила, што овде свакојачко неће бити власт општине лалничке.

Најпосле кад и апелациони суд наводи у побудама своје пресуде да се протоколом лицитације од 11 Септембра 1884 КБр. 2316 и решењем суда окр. књажевачког од 6 Марта пр. год. Бр. 1019 доказује по § 187 грађ. суд. пост. да је на јавној лицитацији продат

виноград пок. Марка а не тужилаца, онда је према томе имао да цени и државину спорног имања, т. ј. да ли така државина, где се синови затеку на имању очевом, може бити од штете за повериоце очеве (§ 301 грађ. зак.) — и са ових разлога уништи горњу пресуду апелационог суда.

Но апелациони суд не прими ове примедбе са ових против-разлога :

„Пре свега апелациони суд не дели мишлење касац. суда, да се на дослеђењу не могу подносити нови докази, јер по § 314 грађ. суд. поступка само у незадовољству не примају се нови докази, али кад се нареди дослеђење, па ма то било да се сазна вредност спорног имања, као што је овде случај, онда парнична страна има права да се користи приликом да поднесе нове доказе, које до тада још није употребила за своје право, пошто наведеним законским прописом није искључена та могућност. И апелациони суд, држећи се тога гледишта, узео је у оцену доказе тужилачке стране, које је она на дослеђењу поднела и ствар на основу истих пресудио.

Што се тиче самог уверења општине пошничке од 12 Фебруара 1883 год., на које касациони суд удара као да не одговара закону, апелациони суд има приметити, да је исто уверење ценио по § 187 грађ. пост. као што је у пресуди казано, и њиме се заиста доказује својина тужилаца на спорни виноград; јер се истим уверењем тврди да је тужиоцима, а не њиховом оцу, одељено од утрине општине пошничке у месту званом „Бабишту“ и једно парче земље за виноград. Ово пак уверење апелациони суд није ценио по § 56 шумске уредбе за то, што на основу истога уверења и није дата тужиоцима земља, већ се истим уверењем тврди само факт, да је поменуто место за виноград било раније дато тужиоцима на уживање. Што се тиче оног навода касац. суда, да су тужиоци требали да поступе по § 57 поменуте уредбе, т. ј. да ураде оно, што је тамо прописано, па да земља — поклон — постане њихова својина — не може се овде узети као разлог, да су тужиоци тиме изгубили право на спорну земљу, пошто њих не гони општина и она им не спори право на исту земљу. Дакле тај навод касац. суда имао би своје законске вредности, кад би општина тражила своју земљу натраг, односно кад би она полагала право на добијени новац.

Односно интаб. уверења из кога се види, да је Таса ставио интабулацију на имање Марково, оца тужилаца, још 1859 год. где се спомињу и виногради, апелациони суд казао је у својој пресуди, да иста интабулација не може користити туженоме, као пријемнику права поменутог Тасе према § 314 грађ. законика, па баш да је и на сам спорни виноград интабулација стављена, што се то јасно не види из

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

интабулационог уверења; јер према наведеном законском пропису само се може сопствена ствар заложити, а не и туђа, и залога на туђу ствар не важи ништа. Па кад се, шта више уверењем општине лалиначке од 21 Марта 1887 год. доказује, да је све имање пок. Марка продато још 1859 год. за дугове његове осим два парчета земље зване „Појатиште“ и „Крајиште“ онда у толико пре не може бити спора о својини тужилица на спорни виноград, и

Најзад, апелациони суд ценио је и државину спорног винограда, као што се то и из пресуде његове види, и има приметити касац. суду, да, према наведеноме, тужиоци се нису затекли на очевом имању, већ то је њихова својина била, а кад је њихова својина, онда, разуме се, не могу се очеви дугови наплаћивати.

На кратко, кад је спорни виноград био у државини тужилаца, кад се поднесеним уверењем доказује да је исти виноград њихова својина, даље, кад се интабулационим изводом доказује, да је интабулација стављена за дуг Марков, оца тужилаца, и најзад кад се протоколом лицитације доказује, да је виноград Марков продат за дугове његове — онда према § 23 грађ. закона, новац, добивени од спорног винограда, припада тужиоцима као сопственицима спорног винограда, нити се ко други може из новаца отуда добивених наплатити за дугове Маркове.“

Но касациони суд у својој општој седници 19 Нодеобра 1887 г. Бр. 3928, нађе, да су примедбе оделења касац. суда саобразно закону изречене, изузимајући други одељак истих примедба односно новог дослеђења по примедбама апелац. суда, на зато наведене противразлоге апел. суда одбаци и позове га да по примедбама даље поступи.

III

Лиџеранти меса за војску не плаћају општини касацку аренду

(ОДЛУКА ОПШТЕ СЕДНИЦЕ КАСАЦИОНОГ СУДА)

А. Н. закупца касацке аренде, тужи општину Ћупријску и Р. Б. војеног лиџеранта меза, па тражи, да суд осуди тужене да му на име касацке аренде општине Ћупријске плате по 10 пара дин. од кила на 7950 кила меса, колико је тужени Р. Б. лиџеровео гарнизону Ћупријском од 1 Марта ове године а њему као закупцу аренде, аренду неплатио.

За основ своје тражбе навео је, да му је тужена општина дала под закуп своју касацку аренду за варош Ћуприју, и да му тужени

Р. Б. ту аренду неплаћа. Поднео је о закупу утврђени уговор, а да му Р. Б. није платио аренду признаће и он сам.

Заступник општине Ћупријске признао је уговор, наводећи, да општина тужиоцу није ни дала право аренде касапске и према војеном лиферанту пошто је овај и до сада од исте био ослобођен, зато је тражио, да се тужилац одбије од тражења. То исто тражио је и сатужени Р. Б. по што је, вели, ослобођен од плаћања аренде општини уговором закљученим са државом о лиферацији меса.

Према овоме суд нађе, да је тужилац поднетим уговором, влашћу утврђеним, као јавном исправом по § 188 гр. пост. потпуно доказао, да му је тужена општина дала под закуп сву касапску аренду за варош Ћуприју, и признањем њеног пуномоћника по §§ 180 и 183 тач. 1. грађ. суд. пост. доказано је, да није уговором овим одкупа изузета нарочито и аренда према војеном арендатору и да је овај од исте ослобођен, као што је и признањем сатуженог Р. Б. доказано, да он тужиоцу није платио аренду на показану количину. Да је према овоме и на основу § 681 грађ. зак. сама тужена општина одговорна тужиоцу за накнаду тражене неплаћене аренде, кад је купац не може употребити онако без ограничења како му се општина обвезала, а сатужени Р. Б. по њену признању од исте је ослобођен, те се с тога и тужена општина има осудити да плати тужиоцу тражену накнаду према § 31 и 800 грађ. законика, па тако дакле и пресуди: да тужена општина сама накнади тужиоцу тражену аренду.“ И ову пресуду првога суда одобри и апелациони суд у своме I одељењу 18. Августа 1887 г. Бр. 710.

Но Касациони суд, по жалби тужене стране, у своме II одељењу, 23 Септембра 1887 г. Бр. 3217 нађе, да ова пресуда не одговара закону са ових разлога:

„Суд апелациони погрешно схваћа, као да и поједини делови војске припадају појединим општинама онако исто као и остали становници појединих општина; јер војска, као државна установа, не може се сматрати као саставни део оних општина, где би она размештена била.

Према изложеном сасвим је јасно, да се право, које је дато општинама уредбом о касапницама, не простире и на делове војске, која се у атару које општине затече. Из овога излази сасвим логичан закључак, да ни уговором, на основу кога се накнада тражи, није замишљено уступање права, које ни тужена општина нема, нарочито, кад се узме у вид још и то, да у томе уговору тога уступлења према војсци и нема, с тога је неумесно позивање тога суда на § 188 грађ. суд. пост. кад баш на томе §-у тај уговор и не може бити доказ о чему другом сем онога што је у истом изложено, те

по томе ова пресуда као противна тачци 2 § 304 грађ. суд. пост. не одговара закону.“

Апелаци. суд не прими ове примедбе са ових опет разлога :

„Ма да је војска државна установа, опет зато апелациони суд налази : да она припада становништву оне општине у којој и докле станује, и према томе требала је тужена општина, кад је издавала под аренду наплату таксе на клање стоке, да у уговору, који је са тужиоцем А. закључен, и потврђен полицијском влашћу, каже, да се наплата таксе на клање стоке, неће односити и на војног лиферанта, и по овоме јасно је, да је овим уговором тужиоцу дато неограничено право наплате ове таксе од целе општине, неизузимајући ту и војску, према чему тужена је општина одговорна тужиоцу за ову накнаду.“

Но касац. суд у својој општој седници 16 Децембра 1887 год. Бр. 4346 утврди, да су примедбе оделења саобразно закону изречене а противразлози апел. суда да не стоје, с тога му препоручи, да по примедбама и поступи. —

У томе је смислу решен подобан случај и 17 Новембра 1887 г. Бр. 4009 у III оделењу касац. суда.

Саопштио М. Дамјановић

К Њ И Ж Е В Н О С Т

Slovenski Pravnik, који је излазио 1881—1883, почео је од нове године опет излазити у Љубљани. Издавалац и уредник му је др. Алфонс Моше. Излази један пут месечно на два печатана табака. Стаје на годину 4 фор. а. вр. Уредништво је у Ljubljani, Frančiškanske ulice št. 16. — Препоручујемо овај лист нашим читаоцима. Српски правници треба пажљиво да прате словенску правну књижевност и да је помажу, јер је књижевност најпоузданије средство и најпречи пут којим се можемо приближити нашој словенској браћи.

* * *

Изишла је и друга свеска (првог дела) *Теорије казненог права* од Ј. Ђ. Авакумовића. У њој је свршетак прве књиге: *о неурачуљивости* (стр. 178—260), и отпочета је друга књига: *о потребној одбрани* (стр. 265—335). У уредништву Бранича могу се добити обе свеске, а прима се претплата и на цело дело.

Б Е Л Е Ш К Е

Нов казнени завод у Босни. — У Зеници, на железничкој прузи Брод-Сарајево, подигнут је велики казнени завод за 625 осуђеника. При подизању зграда све је нарочито удешено за примену поступног ирског казног система. У почетку издржавања казне осуђеници ће бити у зиданим ћелијама, после неког времена они ће се преводити у заједничку апсану, у којој ће такође бити одвојени ноћу и кад не раде (за ово има 400 гвоздених ћелија). За тим, кад заслуже, преводиће се у засебну једну зграду, у којој ће живети полуслободно док не буду условно пуштени.

У радионицама учиће се осуђеници разним занатима, а за земљоделске послове има 443 хектара земље која припада заводу.

Ово је трећи завод, близу нас, у коме ће се примењивати преки казнени систем. Један је у Леноглави а други у Митровици, но завод у Зеници служиће као модел казног завода за ирски систем, пошто је он нарочито сазидан за примену тога система.

За директора овога завода постављен је г. Емил Тауфер, који је у Леноглави основао и потпуно извео примену поступног казног система. Г. Тауфер је познат као стручњак у овим питањима. Он је и код нас учинио врло значајне предлоге за реформу наших казнених завода. Ми не сумњамо да ће г. Тауфер и у овом новом заводу постићи онако сјајне резултате, какве је у Леноглави постигао. Пре две године г. Тауфер се показао вољан, да кад овај нов завод буде готов, изобрази два-три наша млада чиновника за управу и администрацију казнених завода. Сада би најбоље било да се ти чиновници пошаљу г. Тауферу, јер би они при отварању овога новог завода врло лако могли да виде и науче све што треба за један нов казнени завод. Поред тога они би научили како са осуђеницима ваља поступати од самог почетка па све док су у заводу, за тим би проучили организацију радова и добру администрацију казн. завода.

М. М. Ж.

В Е С Н И К

Распуштена скупштина. — Избор народних посланика. — Указом Његовог Величанства Краља од 11 Јануара 1888 распуштена је Народна Скупштина, изабрана за скупштинску периоду 1887, 1888 и 1889 годину, а наређени су нови избори народних посланика за ту периоду на дан 21 Фебруара ове године.

* * *

Број Народних и Краљевих посланика и пуномоћије за народне посланике. — По распису господина министра унутрашњих дела од 16 ов. м. ШБр. 774 имају се изабрити 156 народних посланика, а Краљ бира 52, дакле, има свега 208 посланика.

Пуномоћије за народне посланике има се написати овако :

Пуномоћство

На основу члана 45 Устава и по прописима изборног закона скупштинског, изборна скупштина среза Н. округа Н. или окружне вароши Н., на своме састанку, држаном у Н. данас, изабрала је за трогодишњу периоду скупштинску 1887, 1888 и 1889 године, у смислу члана 1 реченог изборног закона, за свог посланика Н. Н из Н.

Ради законог уверења бирачки одбор поменуте изборне скупштине издаје именованом посланику ово пуномоћство.

Н. дана Н. месеца 1888 год.

у Н.

Председник бирачког одбора изборне скупштине
среза Н. или окружне вароши Н.

Н. Н.

(Печат општински)

Чланови одбора

Н. Н.

Н. Н.

Н. Н.

Н. Н.

* * *

Закопи. — Од решених закона на прошлој скупштини, у Српским Новинама обнародовани су ови : Закон о изменама и допунама у закону о потпори војних инвалида, Закон о изменама и допунама у закону о устројству војне академије, Закон о зајму за консолидовање привремених дугова државних, Закон о грађевинском савету, Закон о допуни у закону од 17 Децембра 1878 о уређењу министарства грађевина, закон о допунама закона од 18 Јануара 1880 о регулисању положаја техничких грађевинских чиновника.

* * *

Заслужено одликовање. — Француска академија des Sciences morales et politiques, одељак l'Institut de France, изабрала је значајног словенског правника и одличног Србина Дра В. Богишића за свога дописног члана. La section de législation, droit public et jurisprudence ставила је Богишића у ред првих научењака, што је он потпуно и заслужио својим научним радовима. Ми честитамо ту почаст Богишићу и српским правницима, који сада имају свога преставника у француској академији наука.

* * *

Израђени темати. — Као што је познато нашим читаоцима друга годишња скупштина јавних правозаступника решила је, да се распише награда за најбољу израду ове теме: Показати узроке са којих су недовољна садања законска наређења о личној безбедности у Србији, и предложити формулисане одредбе које треба о томе узаконити и у материјалноме и у формалноме праву. — Награда је 300 динара у злату, а рок за подношај израђеног темата био је 31 Децембра 1887.

До тога дана поднесена су управном одбору удружења јавних правозаступника три темата, од којих један има за мото: „Као што се с квадратима даљине умањује тежа васељенска, тако опада лична наша сигурност што се више шири круг политичке заједнице,“ други: „Правда држи земљу и градове“, трећи: „Правда је темељ, на коме почива слобода народа и сретан је онај народ, који уме да поништи све што подрива овај темељ.“

Темате оцениће г.г. Ђорђе Новаковић судија у апелационом суду, Андра Ђорђевић професор права на великој школи, и Милан Ст. Марковић јавни правозаступник, као чланови комисије која има и да досуди награду најбоље израђеном темату.

* * *

Правозаступници. — Господин министар правде поставио је: г. Ј. Ђ. Авакумовића министра правде у пензији, за јавног правозаступника за варош Београд; г. Димитрија М. Илићаниновића, јавног правозаступника за округ врањски, за јавн. правозаступника за округ нишки; г. Тому В. Дрманића јавн. правозаступн. у оставци, за јавн. правозаступника за округ емедеревски; г. Љубомира П. Станојевића судију у оставци, за јавног правозаступника за округ шабачки.

* * *

Правозаступнички испит. — г. Милан Ђ. Димитријевић свршени правник, требао је да полаже правозаступнички испит 26 ов. м. Али један члан испитне комисије, није дошао на испит нити је јавио да неће доћи, па с тога је испит морао бити одложен за сутра дан. 27 ов. м. Г. Димитријевић положио је правозаступнички испит, о коме донећемо опширан извештај у идућем броју.

* * *

Награђен темат. — Приликом прославе св. Саве на великој школи добили су прву награду г.г. Владислав М. Бошковић и Светолик Пешкић, правници, за израду темата „о заложном праву“. Ми честитамо младим трудбеницима што су се удостојили награде Његовог Величанства Краља, и желимо да и даље продуже рад на пољу правне науке.

ОДГОВОРИ УРЕДНИШТВА

Једном грађанину у Куришумлији. — По правилима за редакциони одбор и уредника ни један спис не може бити примљен за Бранич без пишчевог потписа; али име његово не мора бити објављено ако писац хоће да остане непознат читаоцима. Изволите се, дакле, јавити са именом, па ћемо изнети у Браничу ваше питање.

Г. М. Ристићу правозаступнику, Бела Црква. — Примили смо 12 фор. а. вр. претплате за 1887 год.

Др-у Живку Гојковићу правозаступнику, Карловци. — Примили смо претплату у 12 фор. а. вр. за 1887 год.

Др-у Паји Гостовићу правозаступнику, Нови Сад. — Примили смо претплату у 12 фор. а. вр. за 1887 год.

Др-у Стевану Симоновићу правозаступнику, Каменица. — Примили смо претплату у 12 фор. а. вр. за 1887 год.

Г. Св. А. Буђецу среском писару, Голубац. — Претплату за 1887 год. нисмо примили, за то нисте ни добијали Бранич. Ономените дотично лице да нам је положи, па ћемо вам послати све бројеве за прошлу годину.

Г. А. Фотићу правозаступнику, Шабац. — Примили смо послати 144 динара.

Краљевс. Српс. поштомству, Петроград. — Примили смо претплату у 24 динара за 1887 год.

Др-у Ранку Гранићу правозаступнику, Вел. Кикинда. — Примили смо претплату у 12 фор. а. вр. за 1887 год.

Г. Доброславу П. Стојановићу правозаступнику, Пирот. — Примили смо послати 59-10 динара.

Г. Мих. Л. Стојадиновићу судском секретару, Чачак. — Примили смо послатих 60 динара.

Г. Свет. Арсенивићу окружном начелнику, Ниш. — Примили смо послатих 80 динара.

Г. К. Борисављевићу правозаступнику, Горњи Милановац. — Примили смо послатих 70 динара.

Г. К. Живковићу правозаступнику, Ваљево. — Примили смо послати 181^с динар.

власник:

УДРУЖЕЊЕ ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:

ЂОРЂЕ А. ЈЕНАДОВИЋ,

јавни правозаступник

Штампарија задруге штампарских радника. (Добрачина ул. бр. 18) Београд.